

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ**

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ :

**«Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στο πλαίσιο της
Ευρωπαϊκής πολιτικής: Η περίπτωση της Ελλάδας»**

**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ : ΦΙΛΙΠΠΟΣ
ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ**

**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΑ : ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΜΑΡΗΣ**

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ : 02/2026

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στο πλαίσιο της
Ευρωπαϊκής πολιτικής: Η περίπτωση της Ελλάδας»**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών π.χ. στην Ευρωπαϊκή
Πολιτική και Διακυβέρνηση στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος**

**ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ : ΦΙΛΙΠΠΟΣ
ΤΣΑΡΟΥΧΑΣ**

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ :

ΜΗΝΑΣ/ΕΤΟΣ : 02/2026

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Φίλιππος Τσαρούχας, 2026

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	8
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
1.1 Αντικείμενο και Σημασία της Έρευνας	10
1.2 Σκοπός και Ερευνητικοί Στόχοι	10
1.3 Ερευνητικά Ερωτήματα	11
1.4 Μεθοδολογική Προσέγγιση	12
1.5 Δομή της Εργασίας.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	15
1.1 Ορισμός και διαστάσεις της αθλητικής βίας	15
1.2 Κοινωνιολογικές και πολιτικές προσεγγίσεις.....	17
1.3 Η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση ως θεωρητικό πλαίσιο	20
1.4 Η θεωρία securitization και η ασφάλεια στον αθλητισμό.....	22
1.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ	26
2.1 Θεσμική βάση της ΕΕ στον τομέα του αθλητισμού	27
2.2 Σχέδια δράσης και πολιτικές (EU Work Plan for Sport, White Papers)	29
2.3 Χρηματοδοτικά και θεσμικά εργαλεία (Erasmus+, Horizon, δίκτυα).....	31
2.4 Ο ρόλος των ευρωπαϊκών θεσμών και οργανισμών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συμβούλιο της Ευρώπης, Eurropol, EPAS)	34
2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ	39
3.1 Ιστορική εξέλιξη και κοινωνικές διαστάσεις της αθλητικής βίας στην Ελλάδα ...	39
3.2 Νομοθετικό πλαίσιο και μεταρρυθμίσεις	42
3.3 Ο ρόλος της Αστυνομίας, της Δικαιοσύνης και των Υπουργείων	45
3.4 Η συμβολή των αθλητικών σωματείων και των φιλάθλων	48
3.5 Μελέτη περίπτωσης: πρόσφατα περιστατικά και κρατικές αντιδράσεις.....	50
3.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	56
4.1 Βαθμός ευθυγράμμισης της Ελλάδας με τις ευρωπαϊκές πολιτικές.....	56
4.2 Ομοιότητες και αποκλίσεις στην εφαρμογή μέτρων	60
4.3 Κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις	63

4.4 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών	66
4.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	71
5.1 Κύρια ευρήματα της έρευνας	71
5.2 Θεωρητική και πρακτική συμβολή	72
5.3 Προτάσεις πολιτικής για ΕΕ και Ελλάδα.....	73
5.4 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	77

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή : Φίλιππος Τσαρούχας

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας : «Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής πολιτικής: Η περίπτωση της Ελλάδας»

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 9 Οκτωβρίου από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή :

Πρώτος επιβλέπων : (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) Γεώργιος Μαρής

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: .....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα]

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: .....[ονοματεπώνυμο, βαθμίδα]

Ἡ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Φίλιππος Τσαρούχας, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής πολιτικής: Η περίπτωση της Ελλάδας », αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Φίλιππος Τσαρούχας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ευρωπαϊκή Πολιτική και Διακυβέρνηση» και πραγματεύεται το ζήτημα της αθλητικής βίας υπό το πρίσμα της ευρωπαϊκής πολιτικής, με έμφαση στην περίπτωση της Ελλάδας. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος υπαγορεύτηκε από την αυξανόμενη ένταση και συχνότητα των φαινομένων βίας στον χώρο του αθλητισμού, καθώς και από τη διαπίστωση ότι το ζήτημα αυτό δεν αποτελεί πλέον μόνο εθνική υπόθεση, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό και θεσμικό πλαίσιο πολιτικής και ασφάλειας.

Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας, η ενασχόληση με την ευρωπαϊκή διάσταση της αθλητικής βίας ανέδειξε τη σημασία της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της συνεργασίας μεταξύ ευρωπαϊκών και εθνικών θεσμών. Παράλληλα, η μελέτη της ελληνικής περίπτωσης κατέστησε σαφές ότι η αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτεί συνδυασμό θεσμικών, κοινωνικών και προληπτικών πολιτικών, πέραν των παραδοσιακών κατασταλτικών μέτρων. Η ερευνητική αυτή διαδικασία αποτέλεσε μια ουσιαστική ακαδημαϊκή εμπειρία, συμβάλλοντας τόσο στη θεωρητική εμβάθυνση όσο και στην κατανόηση των πρακτικών προκλήσεων που συνοδεύουν τη χάραξη δημόσιας πολιτικής σε σύνθετα κοινωνικά ζητήματα.

Η εκπόνηση της παρούσας εργασίας δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς τη στήριξη και τη συμβολή ορισμένων προσώπων. Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται στον επιβλέποντα καθηγητή Μαρή Γεώργιο για την επιστημονική καθοδήγηση, τις εύστοχες παρατηρήσεις και τη συνεχή υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας. Οι υποδείξεις και τα σχόλιά του συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση της δομής και του θεωρητικού προσανατολισμού της εργασίας.

Ευχαριστίες οφείλονται επίσης στους διδάσκοντες του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, οι οποίοι με τη διδασκαλία και τη θεωρητική τους συμβολή παρείχαν το απαραίτητο επιστημονικό υπόβαθρο για την προσέγγιση του θέματος. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια και τους οικείους μου για την ηθική υποστήριξη και την κατανόηση που επέδειξαν κατά τη διάρκεια των σπουδών και της εκπόνησης της παρούσας εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αθλητική βία αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια τάξη, την κοινωνική συνοχή και την εικόνα του αθλητισμού. Ιδίως στην Ελλάδα, τα επεισόδια που συνδέονται με τον οργανωμένο οπαδισμό και τον φανατισμό έχουν λάβει ανησυχητικές διαστάσεις, οδηγώντας την πολιτεία στη λήψη μέτρων που συχνά εστιάζουν κυρίως στην καταστολή. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παρότι ο αθλητισμός δεν ανήκει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τελευταία έχει αναπτύξει πολιτικές και εργαλεία που ενθαρρύνουν τα κράτη-μέλη να υιοθετήσουν προληπτικές στρατηγικές. Στο πλαίσιο αυτό, η αθλητική βία αντιμετωπίζεται ολοένα και περισσότερο ως ζήτημα ασφάλειας, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία θεωρητικών προσεγγίσεων όπως η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και η θεωρία της securitization.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει σε ποιο βαθμό οι ευρωπαϊκές πολιτικές και κατευθύνσεις για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας έχουν επηρεάσει την ελληνική στρατηγική και πρακτική. Μέσα από μια ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, η έρευνα θα βασιστεί σε ανάλυση πολιτικών κειμένων, ευρωπαϊκών στρατηγικών σχεδίων, εθνικής νομοθεσίας και σχετικής βιβλιογραφίας, με έμφαση στη μελέτη περίπτωσης της Ελλάδας.

Η εργασία αναμένεται να συμβάλει στην κατανόηση του βαθμού προσαρμογής της ελληνικής πολιτικής στις ευρωπαϊκές προδιαγραφές, να αναδείξει τυχόν αποκλίσεις ή ασυνέχειες και να φωτίσει τις κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που δυσχεραίνουν την εφαρμογή τους. Παράλληλα, επιδιώκει να προσφέρει μια κριτική αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων πολιτικών και να διατυπώσει προτάσεις που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την πρόληψη και την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στην Ελλάδα.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Αντικείμενο και Σημασία της Έρευνας

Η αθλητική βία αποτελεί διαχρονικά ένα φαινόμενο με πολλαπλές κοινωνικές, πολιτικές και θεσμικές προεκτάσεις. Δεν περιορίζεται απλώς σε επεισόδια μεταξύ φιλάθλων ή σε πράξεις βίας εντός και εκτός γηπέδων, αλλά συνδέεται με βαθύτερα ζητήματα κοινωνικής παθογένειας, φανατισμού και υπονόμησης της δημόσιας τάξης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αθλητική βία έχει καταστεί ένα από τα πλέον επίμονα προβλήματα, προκαλώντας ανησυχία τόσο στην κοινωνία όσο και στους θεσμούς. Η συχνότητα και η ένταση των περιστατικών φανερώνουν την αδυναμία των μέχρι σήμερα πολιτικών να προσφέρουν μια ολοκληρωμένη και αποτελεσματική λύση.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η σημασία του ζητήματος αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο, καθώς η αθλητική βία αντιμετωπίζεται όχι μόνο ως πρόβλημα αθλητικής διοργάνωσης, αλλά και ως απειλή για τη δημόσια ασφάλεια και την κοινωνική συνοχή. Παρότι ο αθλητισμός δεν εμπίπτει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τελευταία έχει αναπτύξει στρατηγικά σχέδια και εργαλεία που επιδιώκουν να ενθαρρύνουν τα κράτη-μέλη να υιοθετήσουν συντονισμένες πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης. Έτσι, το φαινόμενο της αθλητικής βίας αποκτά έναν υπερεθνικό χαρακτήρα, όπου οι ευρωπαϊκές κατευθύνσεις διασταυρώνονται με τις εθνικές πολιτικές, δημιουργώντας ένα πεδίο πολυεπίπεδης διακυβέρνησης.

Η σημασία της παρούσας έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι επιχειρεί να συνδέσει τις ευρωπαϊκές πολιτικές με την ελληνική πραγματικότητα, αναζητώντας τα σημεία σύγκλισης και τις αποκλίσεις. Μέσα από αυτή την ανάλυση, επιδιώκεται όχι μόνο η αποτύπωση της παρούσας κατάστασης, αλλά και η ανάδειξη των προκλήσεων που παραμένουν ανοικτές, προσφέροντας έτσι μια συμβολή στη συζήτηση για την αποτελεσματικότητα των δημόσιων πολιτικών και τον ρόλο της ΕΕ στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

1.2 Σκοπός και Ερευνητικοί Στόχοι

Η αθλητική βία αποτελεί φαινόμενο με σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις, το οποίο απασχολεί διαχρονικά τόσο τις εθνικές αρχές όσο και τα

ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η συχνότητα και η ένταση των περιστατικών καθιστούν αναγκαία τη μελέτη των πολιτικών πρόληψης και καταστολής που έχουν υιοθετηθεί, αλλά και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μολονότι δεν διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα του αθλητισμού, έχει αναπτύξει στρατηγικά πλαίσια και προγράμματα που επιδιώκουν να ενισχύσουν τα κράτη-μέλη στην αντιμετώπιση του φαινομένου.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει σε ποιο βαθμό οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας έχουν επηρεάσει την ελληνική στρατηγική και πρακτική. Η ανάλυση επιδιώκει να εντοπίσει τα σημεία στα οποία παρατηρείται σύγκλιση μεταξύ ευρωπαϊκών κατευθύνσεων και εθνικών μέτρων, αλλά και τις περιπτώσεις στις οποίες εμφανίζονται αποκλίσεις ή ελλείψεις στην εφαρμογή.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι:

- Να χαρτογραφήσει τις βασικές πρωτοβουλίες και εργαλεία της ΕΕ για την καταπολέμηση της αθλητικής βίας.
- Να εξετάσει την εξέλιξη του ελληνικού θεσμικού πλαισίου και τις πρακτικές εφαρμογής του.
- Να αξιολογήσει τον βαθμό εναρμόνισης της ελληνικής πολιτικής με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις.
- Να αναδείξει τις κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που δυσχεραίνουν την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών.
- Να προσφέρει μια κριτική αποτίμηση των παρεμβάσεων, συμβάλλοντας στον διάλογο για την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης σε μη αποκλειστικά πεδία αρμοδιότητας.

1.3 Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα εργασία διαμορφώνεται γύρω από ένα βασικό ερευνητικό ερώτημα:

Πώς οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας επηρεάζουν την εθνική στρατηγική και πρακτική της Ελλάδας;

Από αυτό προκύπτει μια σειρά επιμέρους ερωτημάτων που καθοδηγούν την έρευνα:

- Ποιες είναι οι κυριότερες ευρωπαϊκές πολιτικές και πρωτοβουλίες στον τομέα της αθλητικής βίας;
- Πώς η Ελλάδα έχει ενσωματώσει αυτές τις κατευθύνσεις στο δικό της θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο;
- Σε ποιο βαθμό υφίσταται ευθυγράμμιση ή απόκλιση μεταξύ των ευρωπαϊκών προδιαγραφών και της ελληνικής εφαρμογής;
- Ποιες κοινωνικές, θεσμικές και πολιτικές προκλήσεις επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων;

Η επιλογή των παραπάνω ερωτημάτων δεν είναι τυχαία. Στόχος είναι να αποτυπωθεί η σύνδεση μεταξύ υπερεθνικών κατευθύνσεων και εθνικών πολιτικών πρακτικών, καθώς και να διερευνηθεί αν η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας περιορίζεται σε μια τυπική συμμόρφωση προς τις ευρωπαϊκές οδηγίες ή αν παράγει ουσιαστικά αποτελέσματα στην πράξη. Επιπλέον, τα ερωτήματα αντανακλούν την ανάγκη να εξεταστεί η αθλητική βία όχι μόνο ως ποινικό ή κοινωνικό ζήτημα, αλλά και ως θέμα πολιτικής ασφάλειας, κάτι που συνδέεται άμεσα με το θεωρητικό πλαίσιο της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της θεωρίας securitization.

1.4 Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η εργασία βασίζεται σε ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση, με στόχο την εις βάθος κατανόηση της σχέσης μεταξύ ευρωπαϊκών πολιτικών και εθνικών στρατηγικών για την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας. Η επιλογή αυτή επιτρέπει τη μελέτη θεσμικών και πολιτικών κειμένων, καθώς και την ανάλυση της νομοθεσίας και των στρατηγικών πλαισίων που υιοθετήθηκαν σε ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο.

Η μελέτη θα οργανωθεί ως μελέτη περίπτωσης (case study) με επίκεντρο την Ελλάδα, η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας που αντιμετωπίζει διαχρονικά σοβαρά περιστατικά αθλητικής βίας. Στο πλαίσιο αυτό, θα εξεταστούν ευρωπαϊκά έγγραφα πολιτικής, κατευθυντήριες γραμμές και προγράμματα (όπως τα EU Work Plans for Sport και τα προγράμματα Erasmus+), καθώς και η σχετική ελληνική νομοθεσία και οι δράσεις των αρμόδιων αρχών. Παράλληλα, θα αξιοποιηθεί η δευτερογενής βιβλιογραφία (επιστημονικές μελέτες, άρθρα και

αναλύσεις) προκειμένου να αναδειχθούν οι θεωρητικές και συγκριτικές διαστάσεις του φαινομένου.

Το θεωρητικό πλαίσιο στηρίζεται στις έννοιες της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της securitization. Μέσω αυτών, θα διερευνηθεί πώς οι υπερεθνικοί θεσμοί επηρεάζουν τη χάραξη πολιτικής σε εθνικό επίπεδο και πώς η αθλητική βία μετατρέπεται από κοινωνικό πρόβλημα σε ζήτημα πολιτικής ασφάλειας. Επιπλέον, θα εξεταστεί κατά πόσο η ελληνική περίπτωση μπορεί να συγκριθεί με πρακτικές άλλων κρατών-μελών, ώστε να αναδειχθούν οι ιδιαιτερότητες αλλά και τα κοινά μοτίβα.

Η μεθοδολογική αυτή επιλογή επιτρέπει την αποτύπωση τόσο της ευρωπαϊκής διάστασης όσο και της εθνικής πραγματικότητας, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση μιας συνολικής εικόνας για το φαινόμενο και προσφέροντας τη βάση για συγκριτική ανάλυση και κριτική αποτίμηση.

1.5 Δομή της Εργασίας

Η εργασία δομείται σε τέσσερα κύρια κεφάλαια, εκτός από την εισαγωγή και τα συμπεράσματα, προκειμένου να αναπτυχθεί με συστηματικό τρόπο η ερευνητική προβληματική.

Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζεται το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο της μελέτης. Εξετάζονται οι ορισμοί και οι βασικές διαστάσεις της αθλητικής βίας, οι κοινωνιολογικές και πολιτικές της προεκτάσεις, καθώς και οι θεωρητικές προσεγγίσεις της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της securitization, οι οποίες αποτελούν τα ερμηνευτικά εργαλεία της έρευνας.

Το Κεφάλαιο 2 επικεντρώνεται στην ευρωπαϊκή πολιτική για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας. Αναλύονται η θεσμική βάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του αθλητισμού, τα σχέδια δράσης, τα χρηματοδοτικά εργαλεία και οι πρωτοβουλίες συνεργασίας μεταξύ θεσμών και κρατών-μελών.

Στο Κεφάλαιο 3 εξετάζεται η ελληνική προσέγγιση στο ζήτημα της αθλητικής βίας. Παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου, το νομοθετικό πλαίσιο και οι παρεμβάσεις της πολιτείας, ενώ αξιολογείται ο ρόλος των θεσμών, της αστυνομίας, της δικαιοσύνης και των αθλητικών σωματείων.

Το Κεφάλαιο 4 εστιάζει στη συγκριτική ανάλυση μεταξύ ευρωπαϊκών πολιτικών και ελληνικών εφαρμογών. Διερευνώνται τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης, οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις, καθώς και η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων, προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Τέλος, στο τμήμα των Συμπερασμάτων συνοψίζονται τα κύρια ευρήματα της έρευνας, αναδεικνύονται οι θεωρητικές και πρακτικές συνεισφορές της μελέτης και διατυπώνονται προτάσεις πολιτικής για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα, καθώς και κατευθύνσεις για μελλοντική έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Ορισμός και διαστάσεις της αθλητικής βίας

Η έννοια της αθλητικής βίας αποτελεί αντικείμενο συστηματικής μελέτης από τη δεκαετία του 1960 και έχει λάβει διαφορετικούς ορισμούς ανάλογα με το θεωρητικό και ερευνητικό πλαίσιο. Σε γενικές γραμμές, ως αθλητική βία ορίζεται κάθε μορφή επιθετικής συμπεριφοράς, σωματικής ή λεκτικής, που σχετίζεται άμεσα ή έμμεσα με την αθλητική δραστηριότητα και εκδηλώνεται εντός ή εκτός των αθλητικών εγκαταστάσεων (Πανούσης 2017). Ο ορισμός αυτός καλύπτει τόσο τα περιστατικά μεταξύ οργανωμένων φιλάθλων και ομάδων, όσο και τη βία που εκδηλώνεται εις βάρος αθλητών, διαιτητών ή ακόμα και κρατικών λειτουργών.

Η διεθνής βιβλιογραφία κάνει λόγο για ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο που δεν μπορεί να εξηγηθεί μονοδιάστατα. Σύμφωνα με τον Spraij (2007), η αθλητική βία αποτελεί κοινωνικό προϊόν, το οποίο συνδέεται με τον οπαδικό φανατισμό, την κοινωνική ταυτότητα και τη συγκρότηση συλλογικών νοοτροπιών. Αντίστοιχα, οι Stott και Pearson (2006) αναλύουν τη βία στο πλαίσιο του ποδοσφαίρου ως μορφή «κοινωνικής διαμαρτυρίας» που εκδηλώνεται μέσω της δυναμικής των ομάδων και της αλληλεπίδρασής τους με τις δυνάμεις καταστολής.

Η αθλητική βία μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Η λεκτική βία περιλαμβάνει ύβρεις, απειλές και συνθήματα που καλλιεργούν κλίμα έντασης. Η σωματική βία εκδηλώνεται με επιθέσεις σε φιλάθλους, αθλητές ή αστυνομικές δυνάμεις, αλλά και με καταστροφές εγκαταστάσεων. Υπάρχει επίσης η θεσμική βία, η οποία εκφράζεται μέσα από αποφάσεις ή πρακτικές αθλητικών φορέων που οδηγούν σε αδικίες, αποκλεισμούς ή ενίσχυση της πόλωσης. Τέλος, αναγνωρίζεται η διάσταση της συμβολικής βίας, με τη χρήση συνθημάτων, συμβόλων και χρωμάτων που ενισχύουν την ομαδική ταυτότητα και τον διαχωρισμό «εμείς» και «οι άλλοι» (Bourdieu 1991).

Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η διάκριση ανάμεσα στην «οπαδική» και την «αθλητική» βία. Η πρώτη αναφέρεται κυρίως στις συγκρούσεις μεταξύ οργανωμένων φιλάθλων ή με τις αρχές, ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει και περιστατικά βίας που σχετίζονται με αθλητές ή παράγοντες εντός του αγωνιστικού χώρου. Στην Ελλάδα, ωστόσο, οι δύο έννοιες τείνουν να ταυτίζονται, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των περιστατικών

αφορά οργανωμένες ομάδες οπαδών, με το ποδόσφαιρο να αποτελεί το κύριο πεδίο εκδήλωσης της βίας (Αβραάμ 2020).

Η ελληνική πραγματικότητα προσφέρει πολλά χαρακτηριστικά παραδείγματα. Τα σοβαρά επεισόδια βίας που έχουν σημειωθεί σε ποδοσφαιρικούς αγώνες, όπως οι συγκρούσεις έξω από το Ολυμπιακό Στάδιο και τα περιστατικά θανάτων φιλάθλων σε οπαδικές συμπλοκές, έχουν οδηγήσει την πολιτεία σε συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις. Η καθιέρωση του «ηλεκτρονικού εισιτηρίου», οι ποινικές κυρώσεις για τα αδικήματα εντός γηπέδων και η αυστηροποίηση των ποινών για τους συνδέσμους φιλάθλων αποτελούν παραδείγματα μέτρων που στόχευσαν στον περιορισμό του φαινομένου, χωρίς ωστόσο να έχουν εξασφαλίσει διαρκή αποτελέσματα.

Η ελληνική βιβλιογραφία τονίζει επίσης τη σύνδεση της αθλητικής βίας με τον κοινωνικό αποκλεισμό, την ανεργία και την κρίση νομιμοποίησης των θεσμών. Ο Πανούσης (2017) σημειώνει ότι τα επεισόδια βίας δεν αποτελούν μόνο εκτόνωση νεανικού φανατισμού, αλλά συχνά λειτουργούν ως μορφή κοινωνικής διαμαρτυρίας απέναντι στο πολιτικό σύστημα. Η διάσταση αυτή εξηγεί γιατί η αθλητική βία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποκλειστικά με μέτρα καταστολής, αλλά απαιτείται μια ολιστική πολιτική που θα ενσωματώνει και κοινωνικές παρεμβάσεις.

Σε επίπεδο ΕΕ, η αθλητική βία αναγνωρίζεται ως απειλή για τη δημόσια τάξη και τη διασυνοριακή ασφάλεια. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ήδη από τη δεκαετία του 1980, μέσω του Συμβουλίου της Ευρώπης, έθεσε τις βάσεις για συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών στον τομέα της πρόληψης. Το Ευρωπαϊκό Σύμβαση του 1985 για τη Βία και την Ανάρμοστη Συμπεριφορά των Θεατών (European Convention on Spectator Violence) αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια θέσπισης κοινού πλαισίου αντιμετώπισης. Σήμερα, η UEFA και η FIFA συνεργάζονται στενά με την ΕΕ στην εφαρμογή κανονισμών ασφαλείας, στην εκπαίδευση προσωπικού και στην ανάπτυξη δικτύων ανταλλαγής πληροφοριών. Έτσι, η έννοια της αθλητικής βίας υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα και συνδέεται με ευρύτερους μηχανισμούς διακυβέρνησης.

Οι διαστάσεις του φαινομένου, συνεπώς, δεν περιορίζονται στον χώρο του αθλητισμού. Αφορούν την κοινωνία στο σύνολό της, καθώς επηρεάζουν την εμπιστοσύνη στους θεσμούς, την εικόνα της χώρας σε διεθνές επίπεδο και την αίσθηση ασφάλειας των πολιτών. Η αθλητική βία αποτελεί πεδίο όπου

διασταυρώνονται παράγοντες πολιτικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτισμικοί, καθιστώντας αναγκαία την πολυεπίπεδη προσέγγισή της.

Συνοψίζοντας, ο ορισμός και οι διαστάσεις της αθλητικής βίας αποκαλύπτουν ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο που ξεπερνά τα όρια της απλής αθλητικής διαμάχης. Εμπλέκει κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες, συνδέεται με ζητήματα ταυτότητας και εξουσίας και επηρεάζει τη δημόσια ασφάλεια. Η αναγνώριση αυτών των χαρακτηριστικών αποτελεί απαραίτητη βάση για την περαιτέρω ανάλυση των ευρωπαϊκών και ελληνικών πολιτικών που στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμησή της.

1.2 Κοινωνιολογικές και πολιτικές προσεγγίσεις

Η μελέτη της αθλητικής βίας έχει αποτελέσει αντικείμενο έντονου ενδιαφέροντος στην κοινωνιολογία και τις πολιτικές επιστήμες, καθώς το φαινόμενο συνδέεται με ζητήματ ταυτότητας, κοινωνικής ενσωμάτωσης, πολιτισμικών συγκρούσεων και δημόσιας πολιτικής. Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις επικεντρώνονται κυρίως στις κοινωνικές και πολιτισμικές ρίζες της βίας, ενώ οι πολιτικές προσεγγίσεις εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη και οι υπερεθνικοί θεσμοί διαμορφώνουν πολιτικές για την πρόληψη και καταστολή της.

Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις

Μία από τις πιο γνωστές θεωρητικές σχολές είναι η λεγόμενη «Σχολή του Λέστερ», με κύριο εκπρόσωπο τον Eric Dunning, που ανέλυσε την οπαδική βία ως προϊόν μακροχρόνιων κοινωνικών διεργασιών. Σύμφωνα με τον Dunning (1999), το φαινόμενο συνδέεται με την έννοια της «πολιτισμικής καθυστέρησης» και την αδυναμία ορισμένων κοινωνικών ομάδων να προσαρμοστούν στις αξίες του εκσυγχρονισμού. Η αθλητική βία, συνεπώς, εκλαμβάνεται ως μορφή «παραδοσιακού ανδρισμού» και κοινωνικής έκφρασης.

Άλλη σημαντική προσέγγιση είναι αυτή που βλέπει τη βία ως αποτέλεσμα διαδικασιών ταυτότητας και ένταξης σε συλλογικές ομάδες. Ο Spaaij (2007) τονίζει ότι οι οργανωμένοι σύνδεσμοι φιλάθλων δεν αποτελούν απλώς χώρους αναψυχής, αλλά και πλατφόρμες κοινωνικοποίησης, στις οποίες καλλιεργείται η αίσθηση του

«ανήκειν». Η σύγκρουση με άλλες ομάδες οπαδών ή με τις δυνάμεις της τάξης λειτουργεί ως μηχανισμός επιβεβαίωσης της συλλογικής ταυτότητας.

Η βιβλιογραφία έχει επίσης αναδείξει τη σχέση της αθλητικής βίας με κοινωνικά προβλήματα όπως η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση. Μελέτες σε ευρωπαϊκές χώρες δείχνουν ότι οι νεανικοί πληθυσμοί που δεν διαθέτουν επαρκείς ευκαιρίες κοινωνικής ανέλιξης βρίσκουν στους συνδέσμους φιλάθλων μια εναλλακτική πηγή κύρους και αναγνώρισης (Giulianotti 2005). Έτσι, η αθλητική βία αποκτά και ταξικές διαστάσεις, καθώς εκφράζει συχνά τις κοινωνικές ανισότητες και την απογοήτευση έναντι των θεσμών.

Πολιτικές προσεγγίσεις

Από πολιτική σκοπιά, η αθλητική βία αναλύεται ως πρόκληση για τη δημόσια τάξη και την ασφάλεια. Τα κράτη αντιμετωπίζουν το ζήτημα άλλοτε ως ποινικό πρόβλημα που απαιτεί αυστηρή καταστολή και άλλοτε ως κοινωνικό φαινόμενο που χρήζει πρόληψης μέσω εκπαιδευτικών και κοινωνικών παρεμβάσεων. Στην Ελλάδα, η κυρίαρχη τάση υπήρξε η αυστηροποίηση του νομικού πλαισίου, με συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις για την τιμωρία των εμπλεκόμενων. Ωστόσο, όπως παρατηρούν αρκετοί μελετητές (Πανούσης 2017· Αβραάμ 2020), η μονομερής έμφαση στην καταστολή δεν έχει αποφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς το φαινόμενο παραμένει ανθεκτικό.

Η διεθνής εμπειρία αναδεικνύει ότι η επιτυχής αντιμετώπιση απαιτεί συνδυασμό μέτρων καταστολής και πρόληψης. Στη Βρετανία, για παράδειγμα, μετά τα τραγικά γεγονότα του Χέιζελ (1985) και του Χίλσμπορο (1989), υιοθετήθηκαν αυστηρά μέτρα αστυνόμευσης, αλλά και πολιτικές κοινωνικής ευθύνης από τα ίδια τα ποδοσφαιρικά σωματεία. Παράλληλα, η εμπλοκή της τοπικής αυτοδιοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών θεωρήθηκε απαραίτητη για την αλλαγή της κουλτούρας γύρω από τον αθλητισμό (Stott & Pearson 2006).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και δεν διαθέτει άμεση νομοθετική αρμοδιότητα, έχει επιχειρήσει να συντονίσει τα κράτη-μέλη μέσω κατευθυντήριων γραμμών και σχεδίων δράσης. Το «EU Work Plan for Sport» και οι συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Σε αυτά αναδεικνύεται η

ανάγκη συνεργασίας μεταξύ κυβερνήσεων, αθλητικών φορέων, αστυνομικών αρχών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για την πρόληψη της βίας.

Συνδυασμός προσεγγίσεων

Η κοινωνιολογική και η πολιτική οπτική δεν είναι αμοιβαία αποκλειόμενες. Αντίθετα, αλληλοσυμπληρώνονται, καθώς το φαινόμενο της αθλητικής βίας έχει και κοινωνικές ρίζες και πολιτικές συνέπειες. Η κοινωνιολογία φωτίζει τις βαθύτερες αιτίες που σχετίζονται με την ταυτότητα, τον αποκλεισμό και τη νεολαία, ενώ η πολιτική επιστήμη εξετάζει τις απαντήσεις των θεσμών και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών.

Η ελληνική περίπτωση αποδεικνύει τη σημασία αυτής της διπλής οπτικής. Από τη μια πλευρά, η οπαδική βία συνδέεται με κοινωνικές εντάσεις, τον φανατισμό και την αδυναμία κοινωνικής ένταξης. Από την άλλη, η πολιτεία αναζητά λύσεις μέσα από ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο νομοθετικό πλαίσιο και αυστηρά μέτρα καταστολής, τα οποία, όμως, συχνά δεν συνοδεύονται από αντίστοιχες πολιτικές πρόληψης.

Η κατανόηση της αθλητικής βίας απαιτεί, επομένως, μια ολιστική προσέγγιση που θα συνδυάζει τα κοινωνιολογικά και πολιτικά δεδομένα. Η εργασία αυτή υιοθετεί αυτή τη διπλή οπτική, προκειμένου να αποτυπώσει με ακρίβεια τις ρίζες και τις προεκτάσεις του φαινομένου, αλλά και να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών και ελληνικών πολιτικών που στοχεύουν στην αντιμετώπισή του.

Τα τελευταία χρόνια, η βιβλιογραφία συνδέει όλο και περισσότερο την αθλητική βία με φαινόμενα ριζοσπαστικοποίησης και πολιτικού εξτρεμισμού. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016) έχει αναγνωρίσει ότι οι οργανωμένες οπαδικές ομάδες μπορούν να λειτουργήσουν ως πεδίο στρατολόγησης ή διάδοσης βίαιων ιδεολογιών, γεγονός που προσδίδει στο ζήτημα νέες διαστάσεις. Η πρόληψη, επομένως, δεν περιορίζεται μόνο στην ασφάλεια των γηπέδων, αλλά αποκτά ευρύτερη κοινωνική και πολιτική σημασία.

Στην ελληνική περίπτωση, οι σύνδεσμοι οργανωμένων φιλάθλων διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη διατήρηση του φαινομένου. Συχνά συνδέονται με περιστατικά βίας, ενώ η δράση τους έχει οδηγήσει σε αυξημένη αστυνόμευση και περιοριστικά μέτρα, όπως το κλείσιμο θυρών και η αυστηρή αδειοδότηση. Η ΕΛ.ΑΣ., παρότι έχει επενδύσει σε μηχανισμούς πρόληψης και καταστολής, συχνά δέχεται κριτική ότι οι

παρεμβάσεις της παραμένουν αποσπασματικές και επικεντρώνονται στη διαχείριση των επεισοδίων, παρά στην αντιμετώπιση των βαθύτερων κοινωνικών αιτίων.

Η ενσωμάτωση αυτών των στοιχείων καθιστά σαφές ότι η αθλητική βία δεν αποτελεί μόνο πρόβλημα δημόσιας τάξης, αλλά και φαινόμενο με ισχυρές κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές διαστάσεις, το οποίο απαιτεί πολυεπίπεδη προσέγγιση.

1.3 Η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση ως θεωρητικό πλαίσιο

Η έννοια της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης (multilevel governance – MLG) εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, κυρίως από τους Gary Marks και Liesbet Hooghe (1993· 2004), ως απόπειρα ερμηνείας της ιδιαίτερης φύσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αντίθεση με τα κλασικά μοντέλα κρατικής κυριαρχίας, όπου η πολιτική εξουσία ασκείται από μία ενιαία αρχή, η ΕΕ χαρακτηρίζεται από την αλληλεπίδραση πολλαπλών επιπέδων εξουσίας – υπερεθνικού, εθνικού, περιφερειακού και τοπικού. Η πολιτική διαμορφώνεται όχι αποκλειστικά από τα κράτη-μέλη ή από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αλλά μέσα από ένα πλέγμα σχέσεων, δικτύων και συνεργασιών που καταδεικνύουν τον σύνθετο χαρακτήρα της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης.

Οι Hooghe και Marks (2003) διακρίνουν δύο τύπους πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Ο Τύπος I (Type I) αφορά ιεραρχικές δομές με σταθερά κατανεμημένες αρμοδιότητες μεταξύ των επιπέδων. Πρόκειται για μορφές που θυμίζουν ομοσπονδιακά συστήματα, όπου κάθε επίπεδο έχει σαφώς καθορισμένους ρόλους. Αντίθετα, ο Τύπος II (Type II) περιγράφει πιο ευέλικτα και λειτουργικά σχήματα συνεργασίας, τα οποία διαμορφώνονται γύρω από συγκεκριμένα προβλήματα πολιτικής και εμπλέκουν διαφορετικούς δρώντες σε δίκτυα συνεργασίας. Η δεύτερη αυτή μορφή ταιριάζει ιδιαίτερα στην περίπτωση της ΕΕ, όπου η χάραξη πολιτικής συχνά προκύπτει από συντονισμό πολλών θεσμών και οργανισμών που μοιράζονται ευθύνες χωρίς σαφή ιεραρχία.

Η θεωρία της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης έχει βρει εφαρμογή σε πληθώρα τομέων ευρωπαϊκής πολιτικής. Για παράδειγμα, στην περιβαλλοντική πολιτική, η ΕΕ θεσπίζει

κανονισμούς και στόχους, αλλά η εφαρμογή τους εξαρτάται από τα κράτη-μέλη και τις τοπικές αρχές, με τη συμμετοχή ΜΚΟ και ιδιωτικών φορέων. Στη μεταναστευτική πολιτική, η ΕΕ διαμορφώνει το γενικό πλαίσιο (π.χ. Κανονισμός Δουβλίνου), αλλά οι εθνικές κυβερνήσεις και οι τοπικές κοινωνίες καλούνται να υλοποιήσουν τα μέτρα, συχνά με τη συνεργασία διεθνών οργανισμών. Παρόμοια παραδείγματα εντοπίζονται στην ψηφιακή πολιτική ή την εκπαίδευση, όπου τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν κοινές στρατηγικές προσαρμοσμένες στις εθνικές συνθήκες.

Η χρησιμότητα της θεωρίας έγκειται στο ότι βοηθά να κατανοηθεί η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών επιπέδων εξουσίας σε πεδία όπου οι αρμοδιότητες δεν είναι αποκλειστικά συγκεντρωμένες. Η αθλητική πολιτική αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς δεν ανήκει στις αποκλειστικές αρμοδιότητες της ΕΕ. Παρόλα αυτά, η Ένωση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο μέσω κατευθυντήριων γραμμών, προγραμμάτων χρηματοδότησης (όπως το Erasmus+) και συστάσεων που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα κράτη-μέλη σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας.

Στην περίπτωση της αθλητικής βίας, η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση επιτρέπει να αναδειχθεί η πολυπλοκότητα της πολιτικής διαδικασίας. Το ευρωπαϊκό επίπεδο καθορίζει στρατηγικές κατευθύνσεις και προσφέρει εργαλεία, όπως σχέδια δράσης και δίκτυα συνεργασίας. Το εθνικό επίπεδο (στην προκειμένη περίπτωση η Ελλάδα) αναλαμβάνει να ενσωματώσει τις κατευθύνσεις αυτές στη νομοθεσία και στις πολιτικές του. Παράλληλα, τοπικές αρχές, αθλητικά σωματεία, οργανωμένοι φίλαθλοι, αλλά και η κοινωνία των πολιτών συμμετέχουν –άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά– στη διαμόρφωση της τελικής εικόνας. Έτσι, η διακυβέρνηση της αθλητικής βίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο ως κρατική πολιτική, αλλά ως αποτέλεσμα της συνεργασίας ή και της σύγκρουσης διαφορετικών επιπέδων και δρώντων.

Η θεωρία αυτή αναδεικνύει επίσης τον ρόλο της ΕΕ ως «ρυθμιστή» σε πεδία που δεν αποτελούν αποκλειστικές της αρμοδιότητες. Μέσω εργαλείων ήπιου συντονισμού (soft law), όπως οι συστάσεις και οι κατευθυντήριες γραμμές, αλλά και μέσω της χρηματοδότησης προγραμμάτων, η ΕΕ επηρεάζει σημαντικά τις εθνικές πολιτικές. Η Ελλάδα, για παράδειγμα, υιοθετεί προγράμματα πρόληψης βίας που συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς πόρους, ενώ παράλληλα δεσμεύεται να συμμορφώνεται με τα διεθνή πρότυπα ασφαλείας σε αθλητικές διοργανώσεις.

Συνολικά, η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση αποτελεί πολύτιμο θεωρητικό εργαλείο για την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο η αθλητική βία αντιμετωπίζεται στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Επιτρέπει να εξεταστεί η διαδικασία παραγωγής πολιτικής όχι μόνο από την πλευρά των εθνικών κυβερνήσεων, αλλά και ως προϊόν συνεργασίας, πίεσης και ανταλλαγής μεταξύ θεσμών και δρώντων σε διαφορετικά επίπεδα. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η εργασία επιχειρεί να καταδείξει πώς η ευρωπαϊκή διάσταση επηρεάζει ουσιαστικά ή τυπικά τις εθνικές στρατηγικές, και πώς η πολυπλοκότητα της διακυβέρνησης καθιστά την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας μια πρόκληση που ξεπερνά τα όρια της κρατικής δράσης.

1.4 Η θεωρία securitization και η ασφάλεια στον αθλητισμό

Η θεωρία της securitization (ασφαλειοποίησης) αναπτύχθηκε από τη Σχολή της Κοπεγχάγης στις διεθνείς σχέσεις, κυρίως από τους Barry Buzan, Ole Wæver και Jaap de Wilde (1998). Η βασική της θέση είναι ότι ένα ζήτημα δεν είναι από τη φύση του «θέμα ασφάλειας», αλλά καθίσταται τέτοιο μέσω πολιτικών και κοινωνικών διαδικασιών. Όταν οι πολιτικοί δρώντες –κυβερνήσεις, θεσμοί, μέσα ενημέρωσης– παρουσιάζουν ένα φαινόμενο ως υπαρξιακή απειλή για το κράτος ή την κοινωνία, τότε αυτό μετατρέπεται σε ζήτημα ασφάλειας. Η ασφαλειοποίηση, συνεπώς, είναι μια πράξη λόγου («speech act») που επιτρέπει την ανάληψη έκτακτων μέτρων για την αντιμετώπιση της απειλής.

Η θεωρία αυτή προσφέρει χρήσιμα εργαλεία για την ανάλυση της αθλητικής βίας. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η βία στα γήπεδα δεν αντιμετωπίζεται μόνο ως πρόβλημα δημόσιας τάξης ή κοινωνικής παθογένειας, αλλά παρουσιάζεται ως απειλή για την κοινωνική συνοχή, τη νεολαία και ακόμη και τη δημοκρατική ομαλότητα. Η αναγνώριση της αθλητικής βίας ως «υπαρξιακής απειλής» οδηγεί σε μέτρα που υπερβαίνουν τη συνήθη αστυνομική διαχείριση, όπως η αυστηροποίηση των ποινών, η διάλυση οργανωμένων συνδέσμων και η καθιέρωση συστημάτων ηλεκτρονικού ελέγχου στα γήπεδα.

Η ασφαλειοποίηση της αθλητικής βίας συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία των μέσων ενημέρωσης. Όπως παρατηρεί ο Wæver (1995), οι λόγοι που προβάλλονται δημοσίως διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στη συγκρότηση ενός φαινομένου ως ζήτημα ασφάλειας. Στην ελληνική περίπτωση, τα ΜΜΕ συχνά παρουσιάζουν

περιστατικά οπαδικής βίας με δραματικούς τόνους, δημιουργώντας την αίσθηση ότι απειλείται η κοινωνική ειρήνη στο σύνολό της. Αυτό το επικοινωνιακό πλαίσιο νομιμοποιεί την υιοθέτηση έκτακτων μέτρων από την πολιτεία, όπως η αναστολή πρωταθλημάτων ή η αυξημένη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων στα γήπεδα.

Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, η αθλητική βία έχει ασφαλειοποιηθεί σταδιακά ως διασυνοριακή απειλή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Συμβούλιο της Ευρώπης προβάλλουν τη βία στα γήπεδα ως ζήτημα που δεν αφορά μόνο την ασφάλεια των αθλητικών διοργανώσεων, αλλά και τη δημόσια τάξη και τη διεθνή συνεργασία. Έτσι εξηγείται η δημιουργία μηχανισμών όπως το «National Football Information Point» (NFIP) σε κάθε κράτος-μέλος, που λειτουργεί ως δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών για επικίνδυνους φιλάθλους και πιθανές απειλές σε διεθνείς αγώνες.

Η θεωρία της securitization φωτίζει επίσης τις πολιτικές συνέπειες της ασφαλειοποίησης. Όταν ένα φαινόμενο παρουσιαστεί ως ζήτημα ασφάλειας, η πολιτεία αποκτά τη νομιμοποίηση να εφαρμόσει μέτρα που υπό άλλες συνθήκες θα θεωρούνταν περιοριστικά των δικαιωμάτων. Στην Ελλάδα, παραδείγματα αποτελούν η επιβολή αυστηρών περιορισμών στις μετακινήσεις φιλάθλων, το κλείσιμο συνδέσμων και η χρήση συστημάτων βιομετρικής ταυτοποίησης. Αν και αυτά τα μέτρα συχνά δικαιολογούνται με βάση την ανάγκη προστασίας της κοινωνίας, προκαλούν ερωτήματα σχετικά με την ισορροπία ανάμεσα στην ασφάλεια και τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Η ασφαλειοποίηση δεν έχει μόνο κατασταλτική διάσταση. Μπορεί επίσης να οδηγήσει σε πολιτικές πρόληψης και κοινωνικής ένταξης. Στο πλαίσιο της ΕΕ, η σύνδεση της αθλητικής βίας με την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης έχει ενισχύσει τη χρηματοδότηση προγραμμάτων που στοχεύουν στη νεολαία, την εκπαίδευση και τον διαπολιτισμικό διάλογο. Με τον τρόπο αυτό, η αθλητική βία παρουσιάζεται όχι μόνο ως απειλή που απαιτεί μέτρα ασφαλείας, αλλά και ως κοινωνικό πρόβλημα που χρήζει πολιτικής παρέμβασης σε πολλά επίπεδα.

Η θεωρία της securitization, συνεπώς, προσφέρει τη δυνατότητα να αναλυθεί η αθλητική βία πέρα από την άμεση διάστασή της ως εγκληματικής συμπεριφοράς. Αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική ρητορική, τα μέσα ενημέρωσης και οι θεσμοί συγκροτούν το φαινόμενο ως ζήτημα ασφάλειας, επηρεάζοντας τις πολιτικές αποφάσεις και νομιμοποιώντας μέτρα που επεκτείνουν τις κρατικές

αρμοδιότητες. Για την Ελλάδα, η εφαρμογή της θεωρίας αυτής είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς αποκαλύπτει γιατί, παρά τις συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις, το φαινόμενο επιμένει: αντιμετωπίζεται κυρίως μέσα από την οπτική της ασφαλειοποίησης και λιγότερο μέσα από ολιστικές πολιτικές πρόληψης.

Συνοψίζοντας, η θεωρία της securitization επιτρέπει να κατανοηθεί πώς η αθλητική βία κατασκευάζεται ως υπαρξιακή απειλή, τόσο στο εθνικό όσο και στο ευρωπαϊκό επίπεδο. Προσφέρει ένα ισχυρό θεωρητικό πλαίσιο για την ανάλυση της πολιτικής διαχείρισης του φαινομένου, αναδεικνύοντας τη δυναμική σχέση ανάμεσα στην ασφάλεια, την κοινωνική συνοχή και τα δικαιώματα. Η αξιοποίησή της στην παρούσα εργασία επιτρέπει την κριτική αποτίμηση των πολιτικών που υιοθετούνται, καθώς και την εξέταση του κατά πόσο η ασφαλειοποίηση συμβάλλει στην ουσιαστική αντιμετώπιση της βίας ή οδηγεί κυρίως σε κατασταλτικές λογικές με περιορισμένα αποτελέσματα.

1.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η ανάλυση που προηγήθηκε ανέδειξε την αθλητική βία ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με κοινωνικές, πολιτικές και θεσμικές διαστάσεις. Οι ορισμοί και οι μορφές που παρουσιάστηκαν καταδεικνύουν ότι δεν πρόκειται για ένα απλό ζήτημα παραβατικότητας, αλλά για μια σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα που εμπλέκει παράγοντες ταυτότητας, αποκλεισμού και θεσμικής δυσλειτουργίας. Η διάκριση ανάμεσα στην οπαδική και την αθλητική βία, καθώς και οι ποικίλες εκφάνσεις του φαινομένου, δείχνουν ότι απαιτείται μια ολιστική κατανόηση και όχι μονοδιάστατες ερμηνείες.

Οι κοινωνιολογικές και πολιτικές προσεγγίσεις προσφέρουν κρίσιμες οπτικές για την κατανόηση της αθλητικής βίας. Από τη μια πλευρά, η κοινωνιολογική θεώρηση φωτίζει τις βαθύτερες ρίζες της βίας σε διαδικασίες ταυτότητας, κοινωνικοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Από την άλλη, η πολιτική επιστήμη αναδεικνύει τις θεσμικές απαντήσεις και τα όρια της κρατικής πολιτικής, υπογραμμίζοντας την ανάγκη ισορροπίας ανάμεσα σε μέτρα καταστολής και πολιτικές πρόληψης. Η ελληνική εμπειρία καταδεικνύει τα προβλήματα που δημιουργούνται όταν η έμφαση δίνεται αποκλειστικά στη νομοθετική αυστηροποίηση, χωρίς αντίστοιχη επένδυση σε κοινωνικές παρεμβάσεις.

Οι θεωρίες της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της securitization προσφέρουν δύο συμπληρωματικά εργαλεία για την ανάλυση του φαινομένου. Η πρώτη επιτρέπει να κατανοηθεί πώς οι πολιτικές διαμορφώνονται μέσα από την αλληλεπίδραση ευρωπαϊκών, εθνικών και τοπικών δρώντων, αναδεικνύοντας τον σύνθετο χαρακτήρα της διακυβέρνησης σε πεδία μη αποκλειστικής αρμοδιότητας της ΕΕ. Η δεύτερη φωτίζει τον τρόπο με τον οποίο η αθλητική βία κατασκευάζεται ως ζήτημα ασφάλειας, νομιμοποιώντας μέτρα που ξεπερνούν τα συνήθη όρια της δημόσιας πολιτικής και επηρεάζουν την ισορροπία ανάμεσα στην ασφάλεια και τα δικαιώματα.

Συνολικά, το θεωρητικό πλαίσιο που παρουσιάστηκε παρέχει τα εργαλεία για την ανάλυση της αθλητικής βίας όχι μόνο ως κοινωνικού και πολιτικού φαινομένου, αλλά και ως αντικειμένου ευρωπαϊκής διακυβέρνησης. Η ενσωμάτωση των παραπάνω θεωρητικών προσεγγίσεων δημιουργεί μια ισχυρή βάση για την εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι ευρωπαϊκές πολιτικές επηρεάζουν την ελληνική πραγματικότητα. Το κεφάλαιο αυτό, επομένως, λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τα επόμενα μέρη της εργασίας, όπου θα αναλυθούν συστηματικά οι πολιτικές της ΕΕ και η εθνική στρατηγική της Ελλάδας για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 : Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αν και δεν διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα του αθλητισμού, έχει αναπτύξει διαχρονικά ένα ολοένα και πιο συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών που στοχεύει στην προώθηση του «ευ αγωνίζεσθαι», της κοινωνικής συνοχής και της ασφάλειας στις αθλητικές διοργανώσεις. Η αθλητική βία, ως φαινόμενο με έντονες κοινωνικές και διασυνοριακές διαστάσεις, έχει αποτελέσει πεδίο ιδιαίτερης προσοχής, καθώς επηρεάζει την εικόνα του ευρωπαϊκού αθλητισμού, την προστασία των πολιτών και την εμπιστοσύνη στους θεσμούς.

Η πολιτική της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα διαμορφώθηκε σταδιακά, ιδίως μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία αναγνώρισε ρητά την αρμοδιότητα της Ένωσης να υποστηρίζει, να συντονίζει και να συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών-μελών στον αθλητισμό. Μέσα από Λευκές Βίβλους, σχέδια δράσης και κατευθυντήριες γραμμές, η ΕΕ ανέδειξε την ανάγκη συνεργασίας σε ζητήματα που υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, όπως η καταπολέμηση της βίας και του φανατισμού στα γήπεδα.

Παράλληλα, η Ένωση αξιοποίησε χρηματοδοτικά προγράμματα (Erasmus+, Horizon Europe) και θεσμικούς μηχανισμούς συνεργασίας (δίκτυα πληροφόρησης, ερευνητικά προγράμματα, συνέργειες με διεθνείς οργανισμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης) για να ενισχύσει την εφαρμογή των πολιτικών της. Ο ρόλος των ευρωπαϊκών θεσμών –κυρίως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αλλά και της Europol, του Συμβουλίου της Ευρώπης και του EPAS– υπήρξε καθοριστικός για την προώθηση συντονισμένων στρατηγικών.

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει την εξέλιξη και τα βασικά εργαλεία της ευρωπαϊκής πολιτικής για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας, εστιάζοντας στο θεσμικό πλαίσιο, τα σχέδια δράσης, τα χρηματοδοτικά εργαλεία και τον ρόλο των εμπλεκόμενων θεσμών.

2.1 Θεσμική βάση της ΕΕ στον τομέα του αθλητισμού

Η σχέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τον αθλητισμό υπήρξε για πολλά χρόνια ασαφής και περιορισμένη, καθώς το πεδίο αυτό δεν αποτελούσε αντικείμενο ρητής αρμοδιότητας στις ιδρυτικές Συνθήκες. Η εμπλοκή της ΕΕ άρχισε να αποκτά υπόσταση σταδιακά, κυρίως μέσω νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και πολιτικών πρωτοβουλιών της Επιτροπής. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση *Bosman* (1995), η οποία έθεσε τα θεμέλια για την εφαρμογή των αρχών της ελεύθερης κυκλοφορίας και του ανταγωνισμού στον χώρο του αθλητισμού, καταδεικνύοντας ότι ο αθλητισμός, παρά την ιδιαιτερότητά του, δεν εξαιρείται από το ενωσιακό δίκαιο.

Η καθοριστική στιγμή ήρθε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας (2009), η οποία αναγνώρισε για πρώτη φορά ρητά τον αθλητισμό ως τομέα πολιτικής της ΕΕ. Συγκεκριμένα, το άρθρο 165 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι η Ένωση συμβάλλει στην προώθηση των ευρωπαϊκών διαστάσεων του αθλητισμού, ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών και υποστηρίζει την προστασία της φυσικής και ηθικής ακεραιότητας των αθλητών. Παράλληλα, το άρθρο 6 ΣΛΕΕ κατατάσσει τον αθλητισμό στις τομείς «υποστηρικτικών αρμοδιοτήτων», όπου η ΕΕ δεν θεσπίζει δεσμευτική νομοθεσία αλλά μπορεί να ενισχύει, να συντονίζει και να συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών-μελών.

Η θεσμική αυτή εξέλιξη σηματοδότησε μια νέα εποχή για τον ρόλο της ΕΕ στον αθλητισμό. Αν και δεν διαθέτει αποκλειστικές αρμοδιότητες, η Ένωση απέκτησε τη δυνατότητα να παρεμβαίνει μέσω στρατηγικών πλαισίων, κατευθυντήριων γραμμών και προγραμμάτων χρηματοδότησης. Έτσι, ζητήματα όπως η πρόληψη της βίας, η καταπολέμηση του ντόπινγκ και η προώθηση της κοινωνικής ένταξης μέσω του αθλητισμού εντάχθηκαν στην ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα.

Η πολιτική της ΕΕ για τον αθλητισμό θεμελιώθηκε περαιτέρω μέσα από Λευκές Βίβλους και Σχέδια Δράσης. Η «Λευκή Βίβλος για τον Αθλητισμό» (2007) αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο έγγραφο στρατηγικής, στο οποίο αναγνωρίστηκε η κοινωνική και οικονομική σημασία του αθλητισμού και διατυπώθηκε η ανάγκη καταπολέμησης της βίας, του ρατσισμού και άλλων φαινομένων που υπονομεύουν το πνεύμα του αθλητισμού. Στη συνέχεια, το «EU Work Plan for Sport» (2011, 2014, 2017, 2021) καθόρισε συγκεκριμένες προτεραιότητες και μηχανισμούς συνεργασίας, θέτοντας στο επίκεντρο την ακεραιότητα του αθλητισμού και την ασφάλεια των φιλάθλων.

Η θεσμική βάση της ΕΕ ενισχύεται και από το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης, με το οποίο η Ένωση συνεργάζεται στενά στον τομέα της αθλητικής ασφάλειας. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του 1985 για τη Βία και την Ανάρμοστη Συμπεριφορά των Θεατών αποτέλεσε ορόσημο για την ανάπτυξη ενός κοινού πλαισίου δράσης, ενώ η αναθεωρημένη Σύμβαση του Saint-Denis (2016) επανακαθόρισε τις υποχρεώσεις των κρατών σε σχέση με την ασφάλεια των αθλητικών διοργανώσεων. Η συνεργασία αυτή αποδεικνύει ότι, παρά τον περιορισμένο χαρακτήρα των αρμοδιοτήτων της, η ΕΕ μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την ανάπτυξη υπερεθνικών κανόνων.

Η ιδιαιτερότητα του αθλητισμού αναγνωρίζεται επίσης στις πολιτικές της Ένωσης μέσω της αρχής της «ιδιαιτερότητας του αθλητισμού» (specificity of sport). Η αρχή αυτή επισημαίνει ότι ο αθλητισμός, ως κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποκλειστικά με όρους αγοράς. Η προστασία της ακεραιότητας των διοργανώσεων, η διασφάλιση του «ευ αγωνίζεσθαι» και η πρόληψη της βίας αποτελούν πεδία όπου η ΕΕ καλείται να ισορροπήσει μεταξύ της εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και της αναγνώρισης της ιδιαίτερης φύσης του αθλητισμού.

Συνολικά, η θεσμική βάση της ΕΕ στον τομέα του αθλητισμού συγκροτείται από τη νομολογία, τις διατάξεις της Συνθήκης της Λισαβόνας και τις πολιτικές πρωτοβουλίες που ακολούθησαν. Η πρόληψη και η καταπολέμηση της αθλητικής βίας δεν αποτελούν αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, αλλά εντάσσονται στο πλαίσιο της υποστηρικτικής της δράσης. Ωστόσο, η αυξανόμενη σημασία του φαινομένου και οι διασυνοριακές του διαστάσεις κατέστησαν την ΕΕ καθοριστικό δρώντα στη διαμόρφωση ενός κοινού ευρωπαϊκού πλαισίου. Η θεσμική αυτή εξέλιξη προσφέρει το υπόβαθρο πάνω στο οποίο θα αναπτυχθούν τα σχέδια δράσης, τα χρηματοδοτικά εργαλεία και οι συνεργασίες που εξετάζονται στις επόμενες ενότητες.

Η θεσμική βάση της ΕΕ ενισχύθηκε επίσης μέσα από μεταγενέστερες αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υπόθεση Meca-Medina (2006), που αφορούσε τον έλεγχο αντιντόπινγκ, έκρινε ότι ακόμη και οι κανονισμοί που σχετίζονται με την αθλητική πειθαρχία υπόκεινται στον έλεγχο συμβατότητας με το ενωσιακό δίκαιο, εφόσον παράγουν οικονομικές συνέπειες. Η νομολογία αυτή υπογράμμισε ότι η «ιδιαιτερότητα του αθλητισμού» δεν μπορεί να χρησιμοποιείται ως πρόσχημα για την αποφυγή της εφαρμογής των κανόνων της ΕΕ, αλλά πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα των θεμελιωδών ελευθεριών.

Επιπλέον, η ανάπτυξη της αθλητικής πολιτικής στην ΕΕ συνδέεται στενά με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Ζητήματα όπως η ισότητα, η προστασία των νέων και η απαγόρευση των διακρίσεων ενσωματώνονται στον σχεδιασμό πολιτικών, καθώς η Ένωση επιδιώκει να ενισχύσει τον κοινωνικό ρόλο του αθλητισμού. Η πρόληψη της βίας, συνεπώς, δεν εξετάζεται μόνο υπό το πρίσμα της δημόσιας τάξης, αλλά και της προάσπισης θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια και η ελεύθερη συμμετοχή στον αθλητισμό.

2.2 Σχέδια δράσης και πολιτικές (EU Work Plan for Sport, White Papers)

Η διαμόρφωση μιας συνεκτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του αθλητισμού ξεκίνησε σταδιακά μέσα από στρατηγικά κείμενα που επιδίωξαν να προσδιορίσουν προτεραιότητες και κατευθύνσεις. Κομβικής σημασίας υπήρξε η Λευκή Βίβλος για τον Αθλητισμό (2007), η οποία αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο κείμενο στρατηγικής της ΕΕ στον συγκεκριμένο τομέα. Η Βίβλος υπογράμμισε την κοινωνική και οικονομική σημασία του αθλητισμού, αναγνώρισε την ανάγκη προστασίας της ακεραιότητας των διοργανώσεων και έθεσε ως προτεραιότητες την καταπολέμηση της βίας, του ρατσισμού και της ξеноφοβίας. Παράλληλα, εισήγαγε την έννοια της «διαιτερότητας του αθλητισμού» (specificity of sport), επισημαίνοντας ότι ο αθλητισμός, αν και διέπεται από τις γενικές αρχές της εσωτερικής αγοράς, διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Η Λευκή Βίβλος συνοδεύτηκε από το Σχέδιο Δράσης «Pierre de Coubertin», το οποίο περιλάμβανε συγκεκριμένα μέτρα για την προώθηση του «ευ αγωνίζεσθαι», την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης μέσω του αθλητισμού και την αντιμετώπιση φαινομένων βίας. Μεταξύ άλλων, προτάθηκε η δημιουργία ευρωπαϊκών δικτύων συνεργασίας για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και η ενίσχυση της έρευνας για τις αιτίες της βίας στα γήπεδα.

Μετά τη Λισαβόνα, η ΕΕ θέσπισε τα EU Work Plans for Sport, τα οποία ανανεώνονται κάθε τέσσερα χρόνια και αποτελούν τον βασικό μηχανισμό συντονισμού της πολιτικής για τον αθλητισμό. Το πρώτο Σχέδιο Δράσης (2011–2014) επικεντρώθηκε στην ακεραιότητα του αθλητισμού, την κοινωνική του

διάσταση και την οικονομική του διάσταση. Στο πλαίσιο αυτό, η πρόληψη της βίας αναδείχθηκε ως πεδίο συνεργασίας, με την ΕΕ να ενθαρρύνει την ανταλλαγή πρακτικών και τη δημιουργία ομάδων εμπειρογνομόνων.

Το δεύτερο Σχέδιο Δράσης (2014–2017) έθεσε ακόμη πιο συγκεκριμένα μέτρα για την ασφάλεια στις αθλητικές διοργανώσεις, δίνοντας έμφαση στην εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη Βία και την Ανάρμοστη Συμπεριφορά των Θεατών. Επίσης, ανέδειξε την ανάγκη καταπολέμησης της ριζοσπαστικοποίησης μέσω του αθλητισμού, αναγνωρίζοντας ότι οι αθλητικοί χώροι μπορούν να αποτελέσουν πεδίο πρόληψης ή και στρατολόγησης βίαιων συμπεριφορών.

Το τρίτο Σχέδιο Δράσης (2017–2020) εστίασε στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ εθνικών αρχών και στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για φιλάθλους και νέους. Η ΕΕ επεδίωξε να στηρίξει δράσεις που προωθούν την πρόληψη μέσω της εκπαίδευσης, δίνοντας έμφαση σε έργα που χρηματοδοτήθηκαν από το Erasmus+. Στο ίδιο πλαίσιο, υπογραμμίστηκε ο ρόλος της έρευνας και της συλλογής δεδομένων, προκειμένου να κατανοηθούν καλύτερα τα αίτια και τα μοτίβα της βίας στα γήπεδα.

Το τρέχον Σχέδιο Δράσης 2021–2024 ενσωμάτωσε τις νέες προκλήσεις που προέκυψαν από την πανδημία COVID-19 και ανέδειξε την ανάγκη για ανθεκτικά και ασφαλή αθλητικά περιβάλλοντα. Έδωσε έμφαση στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης, στη χρήση του αθλητισμού ως εργαλείου πρόληψης της βίας και της ριζοσπαστικοποίησης, αλλά και στη βελτίωση της συνεργασίας με θεσμούς όπως η Europol και το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Η συμβολή των Σχεδίων Δράσης δεν περιορίζεται σε γενικές κατευθύνσεις, αλλά συνοδεύεται από συγκεκριμένους μηχανισμούς εφαρμογής. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι Ομάδες Εμπειρογνομόνων της ΕΕ στον αθλητισμό, οι οποίες συγκροτούνται από εκπροσώπους κρατών-μελών και λειτουργούν ως φόρουμ ανταλλαγής εμπειριών. Στο πλαίσιο αυτό, έχουν παραχθεί κατευθυντήριες γραμμές για την ασφάλεια στα γήπεδα, την ενίσχυση της συνεργασίας με τις αστυνομικές αρχές και την προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους φιλάθλους.

Παράλληλα, τα Σχέδια Δράσης έχουν συνδεθεί στενά με τα χρηματοδοτικά εργαλεία της ΕΕ. Μέσω του Erasmus+, χρηματοδοτήθηκαν δεκάδες έργα που στόχευαν στην πρόληψη της βίας, με δράσεις όπως εκπαιδευτικά σεμινάρια για νέους φιλάθλους, προγράμματα ευαισθητοποίησης κατά του φανατισμού και συνεργασίες σχολείων με αθλητικά σωματεία. Ορισμένα από αυτά τα έργα εστίασαν ειδικά στην πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης, αξιοποιώντας τον αθλητισμό ως μέσο κοινωνικής ένταξης για ευάλωτες ομάδες νέων.

Επιπλέον, τα Work Plans λειτούργησαν ως βάση για τη δημιουργία ευρωπαϊκών δικτύων πληροφόρησης, όπου εθνικές αρχές και φορείς μοιράζονται δεδομένα για βίαια περιστατικά και στρατηγικές πρόληψης. Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΕ δεν περιορίστηκε σε έναν τυπικό ρόλο συντονισμού, αλλά ανέλαβε ενεργά να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, καθιστώντας την πρόληψη της βίας κοινό ευρωπαϊκό στόχο με πρακτικό αντίκτυπο.

Συνολικά, τα Σχέδια Δράσης και οι Λευκές Βίβλοι διαμόρφωσαν ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών που, αν και μη δεσμευτικών, έχουν σημαντική επιρροή στις εθνικές πολιτικές. Μέσω αυτών, η ΕΕ κατόρθωσε να αναδείξει την πρόληψη της αθλητικής βίας σε κοινό στόχο, ενισχύοντας τον συντονισμό και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των κρατών-μελών. Η σημασία τους έγκειται όχι μόνο στις προτάσεις που περιέχουν, αλλά και στη διαδικασία συνεργασίας που προωθούν, καθιστώντας τον αθλητισμό πεδίο πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και ευρωπαϊκής πολιτικής δράσης.

2.3 Χρηματοδοτικά και θεσμικά εργαλεία (Erasmus+, Horizon, δίκτυα)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο των περιορισμένων αλλά ουσιαστικών αρμοδιοτήτων της στον τομέα του αθλητισμού, έχει αναπτύξει μια σειρά χρηματοδοτικών και θεσμικών εργαλείων που ενισχύουν την εφαρμογή των πολιτικών για την πρόληψη και την καταπολέμηση της αθλητικής βίας. Τα εργαλεία αυτά δεν είναι μόνο οικονομικά, αλλά και θεσμικά, καθώς περιλαμβάνουν δίκτυα συνεργασίας, ομάδες εμπειρογνομόνων και μηχανισμούς ανταλλαγής δεδομένων.

Erasmus+ και κοινωνική διάσταση του αθλητισμού

Το Erasmus+ αποτελεί το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο της ΕΕ για τον αθλητισμό. Αν και το πρόγραμμα καλύπτει ευρύτερους τομείς όπως η εκπαίδευση και η κατάρτιση, ο αθλητισμός έχει ενταχθεί με ξεχωριστή γραμμή χρηματοδότησης, εστιάζοντας στην κοινωνική του διάσταση. Έργα που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο αυτό περιλαμβάνουν δράσεις κατά του φανατισμού, της βίας και της ριζοσπαστικοποίησης. Παραδείγματα αποτελούν τα προγράμματα εκπαίδευσης φιλάθλων, συνεργασίες σχολείων με αθλητικούς συλλόγους για την προώθηση της ανεκτικότητας και εκστρατείες ενημέρωσης για τη σημασία του «ευ αγωνίζεσθαι».

Η χρηματοδότηση μέσω Erasmus+ ενισχύει τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων ανάμεσα σε αθλητικά σωματεία, πανεπιστήμια, ΜΚΟ και τοπικές αρχές. Μέσω αυτών των συνεργασιών, αναπτύσσονται καινοτόμες πρακτικές πρόληψης της βίας, οι οποίες μπορούν να αναπαραχθούν σε άλλα κράτη-μέλη. Η ΕΕ, συνεπώς, δεν περιορίζεται στην παροχή οικονομικών πόρων, αλλά προωθεί τη διασυνοριακή συνεργασία και τη διάχυση καλών πρακτικών.

Horizon Europe και έρευνα

Εκτός από το Erasmus+, το Horizon Europe προσφέρει δυνατότητες χρηματοδότησης ερευνητικών προγραμμάτων που σχετίζονται με τον αθλητισμό και την ασφάλεια. Μέσα από αυτό το εργαλείο έχουν στηριχθεί μελέτες για τα αίτια της αθλητικής βίας, την κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου και την αξιολόγηση πολιτικών πρόληψης. Η έρευνα που χρηματοδοτείται από την ΕΕ συμβάλλει στην ανάπτυξη τεκμηριωμένων πολιτικών (evidence-based policies), ενισχύοντας τη σύνδεση ανάμεσα στην ακαδημαϊκή γνώση και τη χάραξη πολιτικής.

Δίκτυα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφόρησης

Η ΕΕ έχει δημιουργήσει και θεσμικούς μηχανισμούς συνεργασίας, οι οποίοι δεν περιορίζονται στη χρηματοδότηση. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα Εθνικά Σημεία Πληροφόρησης για το Ποδόσφαιρο (National Football Information Points – NFIPs), που θεσμοθετήθηκαν με απόφαση του Συμβουλίου και λειτουργούν ως δίκτυα ανταλλαγής δεδομένων για βίαιους φιλάθλους και επικίνδυνα περιστατικά. Τα NFIPs διευκολύνουν τη συνεργασία αστυνομικών αρχών σε διεθνείς αγώνες, ενισχύοντας την πρόληψη διασυνοριακών επεισοδίων.

Επιπλέον, οι Ομάδες Εμπειρογνομόνων της ΕΕ στον τομέα του αθλητισμού λειτουργούν ως πλατφόρμες διαλόγου μεταξύ κρατών-μελών. Μέσα από αυτές, παράγονται συστάσεις, κατευθυντήριες γραμμές και μελέτες που υποστηρίζουν τα κράτη στην ανάπτυξη εθνικών πολιτικών. Η συμμετοχή διαφόρων φορέων – κυβερνητικών, αθλητικών, ακαδημαϊκών– καθιστά τα δίκτυα αυτά εργαλεία πολυεπίπεδης διακυβέρνησης.

Συγκεκριμένα παραδείγματα έργων και συνεργασιών

Η αποτελεσματικότητα των χρηματοδοτικών εργαλείων αποδεικνύεται και μέσα από συγκεκριμένα έργα. Στο πλαίσιο του Erasmus+ υλοποιήθηκαν πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα “ProSafeSport”, το οποίο επικεντρώθηκε στη δημιουργία ασφαλέστερων περιβαλλόντων για τους νέους αθλητές, και το έργο “Sport Without Violence”, που περιλάμβανε δράσεις πρόληψης φανατισμού μέσω συνεργασιών μεταξύ σχολείων, συλλόγων και τοπικών κοινοτήτων. Αντίστοιχα, το πρόγραμμα “Sport Empowering Youth” έθεσε στο επίκεντρο την ένταξη νέων με λιγότερες ευκαιρίες, αξιοποιώντας τον αθλητισμό ως εργαλείο κοινωνικής συνοχής και πρόληψης αντικοινωνικών συμπεριφορών.

Σημαντική είναι και η συνεισφορά της Europol, η οποία συνεργάζεται με τα NFIPs, παρέχοντας πληροφορίες για κινήσεις οργανωμένων οπαδών και εντοπίζοντας πιθανά σενάρια βίαιων επεισοδίων σε διεθνείς αγώνες. Η εμπλοκή της Europol αναδεικνύει τη διασυνοριακή διάσταση της αθλητικής βίας, καθώς τα φαινόμενα αυτά δεν περιορίζονται εντός των εθνικών συνόρων αλλά απαιτούν ευρωπαϊκό συντονισμό.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι στον νέο κύκλο του Erasmus+ (2021–2027) τα κονδύλια για τον αθλητισμό αυξήθηκαν σημαντικά, με έμφαση σε δράσεις πρόληψης βίας και προώθησης της ισότητας. Επιπλέον, προγράμματα όπως το Creative Europe και το CERV ενισχύουν συμπληρωματικά δράσεις ευαισθητοποίησης, πολιτιστικής συμμετοχής και προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία συνδέονται έμμεσα με την καταπολέμηση της βίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η οικονομική βαρύτητα του αθλητισμού στο πλαίσιο της ΕΕ έχει αυξηθεί αισθητά. Στον προγραμματισμό 2014–2020, το Erasmus+ διέθεσε περίπου 265 εκατομμύρια ευρώ ειδικά για δράσεις αθλητισμού, χρηματοδοτώντας

περισσότερα από 1.000 έργα σε ολόκληρη την Ευρώπη. Για την περίοδο 2021–2027, ο προϋπολογισμός έχει υπερδιπλασιαστεί, ξεπερνώντας τα 500 εκατομμύρια ευρώ, με στόχο την ενίσχυση προγραμμάτων που προωθούν την κοινωνική ένταξη, την πρόληψη της βίας και την προαγωγή της ισότητας στον αθλητισμό. Αυτή η σημαντική αύξηση καταδεικνύει την αναγνώριση της πρόληψης της αθλητικής βίας ως προτεραιότητας σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συμπέρασμα υποενότητας

Τα χρηματοδοτικά και θεσμικά εργαλεία της ΕΕ αποδεικνύουν ότι, παρά τον περιορισμένο χαρακτήρα των αρμοδιοτήτων της στον αθλητισμό, η Ένωση διαθέτει ουσιαστικά μέσα επιρροής. Μέσω του Erasmus+ και του Horizon, επενδύει σε πρόληψη και έρευνα· μέσω των NFIPs και των ομάδων εμπειρογνομόνων, ενισχύει τη συνεργασία· μέσω των διεθνών συνεργασιών, διευρύνει το θεσμικό της αποτύπωμα. Η συνδυασμένη χρήση αυτών των εργαλείων καθιστά την ΕΕ σημαντικό δρώντα στην αντιμετώπιση της αθλητικής βίας, ενδυναμώνοντας τα κράτη-μέλη και δημιουργώντας κοινές προδιαγραφές πολιτικής.

2.4 Ο ρόλος των ευρωπαϊκών θεσμών και οργανισμών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συμβούλιο της Ευρώπης, Europol, EPAS)

Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση δεν περιορίζεται στη χάραξη γενικών πολιτικών κατευθύνσεων, αλλά υποστηρίζεται από τη δράση συγκεκριμένων θεσμών και οργανισμών που λειτουργούν σε διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης. Ο ρόλος αυτών των φορέων είναι καθοριστικός, καθώς διαμορφώνουν το θεσμικό πλαίσιο, υλοποιούν προγράμματα, ενισχύουν τη συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών και αναλαμβάνουν την ευθύνη για την ανταλλαγή πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι ο κεντρικός θεσμός που κατευθύνει και συντονίζει την πολιτική της ΕΕ στον τομέα του αθλητισμού. Μέσα από τη Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού (DG EAC), η Επιτροπή σχεδιάζει τα προγράμματα που σχετίζονται με την πρόληψη της βίας, παρακολουθεί την εφαρμογή των Work Plans και εξασφαλίζει τη σύνδεση της αθλητικής πολιτικής με άλλες ευρωπαϊκές στρατηγικές (π.χ. για τη νεολαία ή την καταπολέμηση της

ριζοσπαστικοποίησης). Παράλληλα, διαχειρίζεται τα κονδύλια του Erasmus+ για τον αθλητισμό και ενισχύει την παραγωγή ερευνών και στατιστικών στοιχείων. Ο ρόλος της είναι περισσότερο συντονιστικός παρά νομοθετικός, γεγονός που αντανάκλα τη φύση των υποστηρικτικών αρμοδιοτήτων της ΕΕ.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Σύμβαση του Saint-Denis

Αν και δεν αποτελεί θεσμικό όργανο της ΕΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει καθοριστική συμβολή στο ζήτημα της αθλητικής ασφάλειας. Από το 1985, με τη Σύμβαση για τη Βία και την Ανάρμοστη Συμπεριφορά των Θεατών, εισήγαγε κοινές ευρωπαϊκές προδιαγραφές. Η αναθεωρημένη Σύμβαση του Saint-Denis (2016) ενίσχυσε την υποχρέωση των κρατών να λαμβάνουν μέτρα για την ασφάλεια στις αθλητικές διοργανώσεις, δίνοντας έμφαση στη συνεργασία των δημόσιων αρχών με τους οργανωμένους φιλάθλους και τις τοπικές κοινότητες. Η ΕΕ συμμετέχει ενεργά στην προώθηση και εφαρμογή της Σύμβασης, ενθαρρύνοντας τα κράτη-μέλη να την κυρώσουν και να ευθυγραμμίσουν τις πολιτικές τους με αυτήν.

Η Europol

Η Europol έχει έναν πιο εξειδικευμένο ρόλο, επικεντρωμένο στη διασυνοριακή διάσταση της αθλητικής βίας. Μέσω της Ανάλυσης Επιχειρησιακής Υποστήριξης και του Δικτύου Εθνικών Σημείων Πληροφόρησης (NFIPs), παρέχει πληροφορίες για κινήσεις επικίνδυνων φιλάθλων, παρακολουθεί πιθανές απειλές πριν από διεθνείς διοργανώσεις και συντονίζει τις επιχειρήσεις με εθνικές αστυνομικές αρχές. Ο ρόλος της είναι ιδιαίτερα σημαντικός σε περιπτώσεις διεθνών τουρνουά, όπως το Champions League ή το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου, όπου η κινητικότητα φιλάθλων καθιστά αναγκαίο τον ευρωπαϊκό συντονισμό. Η Europol συμβάλλει επίσης στην εκπαίδευση αστυνομικών δυνάμεων και στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών για τη διαχείριση οπαδικής βίας.

Το EPAS (Enlarged Partial Agreement on Sport)

Το EPAS, που λειτουργεί στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς θεσμούς για την ανάπτυξη πολιτικών στον αθλητισμό. Στόχος του είναι να ενισχύσει την ποιότητα της διακυβέρνησης στον αθλητισμό και να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, αθλητικών οργανώσεων και κοινωνίας των πολιτών. Το EPAS παρέχει πλαίσιο διαλόγου, εκδίδει κατευθυντήριες

γραμμές και συντονίζει δράσεις για την πρόληψη της βίας και την προαγωγή της διαφάνειας. Η συνεργασία του με την ΕΕ είναι στενή, καθώς αρκετά έργα που χρηματοδοτούνται από την Ένωση υλοποιούνται σε συνέργεια με το EPAS, ενισχύοντας την πολυεπίπεδη προσέγγιση.

Η διασύνδεση των θεσμών

Η συμβολή όλων αυτών των θεσμών και οργανισμών αποδεικνύει ότι η πολιτική για την αθλητική βία είναι προϊόν σύνθετης διακυβέρνησης. Η Επιτροπή παρέχει στρατηγικό συντονισμό και χρηματοδότηση· το Συμβούλιο της Ευρώπης θεσμοθετεί πρότυπα· η Europol διαχειρίζεται την αστυνομική συνεργασία· το EPAS λειτουργεί ως γέφυρα διαλόγου. Αυτή η πολυκεντρική προσέγγιση ενισχύει την ικανότητα της Ευρώπης να αντιμετωπίζει τις πολλαπλές διαστάσεις της αθλητικής βίας, από την καταστολή μέχρι την πρόληψη και την κοινωνική ένταξη.

Η πρακτική διάσταση της συμβολής των θεσμών φαίνεται μέσα από συγκεκριμένες παρεμβάσεις. Η Europol, για παράδειγμα, είχε καθοριστικό ρόλο στον συντονισμό αστυνομικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του Euro 2016 στη Γαλλία, όταν οργανωμένοι οπαδοί από διαφορετικές χώρες θεωρήθηκαν υψηλού κινδύνου. Μέσα από το δίκτυο των NFIPs, ανταλλάχθηκαν εγκαίρως πληροφορίες για μετακινήσεις οπαδών, γεγονός που επέτρεψε την πρόληψη σοβαρότερων επεισοδίων. Παρόμοια στήριξη παρείχε η Europol και στο Champions League 2019, ενισχύοντας τον επιχειρησιακό σχεδιασμό εθνικών αρχών.

Το EPAS έχει αναπτύξει εκστρατείες ευαισθητοποίησης όπως το πρόγραμμα “All In: Towards Gender Balance in Sport”, που αν και εστίασε στην ισότητα των φύλων, συνέβαλε και στη μείωση στερεοτύπων που συχνά τροφοδοτούν τη βία. Επιπλέον, μέσω συνεργασιών με ΜΚΟ και ερευνητικά κέντρα, το EPAS υλοποίησε δράσεις κατά του ρατσισμού και της ξеноφοβίας στα γήπεδα, ενισχύοντας την πρόληψη σε κοινωνικό επίπεδο.

Τέλος, η Eurojust, αν και δεν εμπλέκεται άμεσα στον αθλητισμό, έχει συνδράμει σε υποθέσεις που σχετίζονται με το οργανωμένο έγκλημα και την αθλητική διαφθορά, δείχνοντας ότι η αντιμετώπιση της βίας απαιτεί πολυδιάστατη θεσμική συνεργασία.

Συμπέρασμα υποενότητας

Ο ρόλος των ευρωπαϊκών θεσμών και οργανισμών είναι καθοριστικός για την αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας. Παρά τον περιορισμένο χαρακτήρα των αρμοδιοτήτων της ΕΕ, η συνεργασία μεταξύ Επιτροπής, Συμβουλίου της Ευρώπης, Eurropol και EPAS δημιουργεί ένα συνεκτικό πλαίσιο δράσης. Η ύπαρξη αυτών των θεσμών αποδεικνύει ότι η αθλητική βία δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποκλειστικά σε εθνικό επίπεδο, αλλά απαιτεί ευρωπαϊκή και διεθνή συνεργασία, με στόχο την προστασία της δημόσιας τάξης, την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς.

2.5 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Η ανάλυση του παρόντος κεφαλαίου ανέδειξε ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, παρότι δεν διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα του αθλητισμού, έχει αναπτύξει ένα πολυεπίπεδο και πολυδιάστατο πλαίσιο πολιτικών για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας. Η θεσμική βάση που προσέφερε η Συνθήκη της Λισαβόνας, με τα άρθρα 6 και 165 ΣΛΕΕ, αποτέλεσε σημείο καμπής, επιτρέποντας στην ΕΕ να υποστηρίξει, να συντονίζει και να συμπληρώνει τις δράσεις των κρατών-μελών. Η αναγνώριση αυτής της υποστηρικτικής αρμοδιότητας δημιούργησε το θεμέλιο πάνω στο οποίο αναπτύχθηκαν οι Λευκές Βίβλοι, τα Σχέδια Δράσης και οι επιμέρους μηχανισμοί συνεργασίας.

Τα Σχέδια Δράσης και η Λευκή Βίβλος αποτέλεσαν εργαλεία στρατηγικής κατεύθυνσης, τα οποία, αν και μη δεσμευτικά, διαμόρφωσαν κοινές προτεραιότητες για την Ευρώπη. Η ανάδειξη της ασφάλειας στα γήπεδα, της πρόληψης της βίας και της κοινωνικής διάστασης του αθλητισμού καταδεικνύουν ότι η ΕΕ αντιμετωπίζει το φαινόμενο όχι μόνο ως ζήτημα δημόσιας τάξης, αλλά και ως κοινωνικό πρόβλημα που συνδέεται με τη συνοχή, την ένταξη και την πρόληψη της ριζοσπαστικοποίησης.

Παράλληλα, τα χρηματοδοτικά εργαλεία όπως το Erasmus+ και το Horizon Europe απέδειξαν ότι η Ένωση μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης αλλαγής. Μέσα από την ενίσχυση συνεργασιών, την προώθηση καινοτόμων πρακτικών και τη στήριξη της έρευνας, η ΕΕ κατόρθωσε να ενδυναμώσει τις προσπάθειες των κρατών-μελών και να δημιουργήσει κοινά πρότυπα πολιτικής. Ταυτόχρονα, οι θεσμικοί μηχανισμοί

συνεργασίας, όπως τα NFIPs και οι Ομάδες Εμπειρογνομόνων, έδωσαν πρακτική υπόσταση στη στρατηγική, ενισχύοντας τον συντονισμό και την ανταλλαγή πληροφοριών.

Η δράση θεσμών και οργανισμών όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο της Ευρώπης, η Europol και το EPAS αναδεικνύει τον χαρακτήρα της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Κάθε φορέας διαδραματίζει συμπληρωματικό ρόλο: η Επιτροπή προσφέρει στρατηγική και χρηματοδότηση, το Συμβούλιο της Ευρώπης θέτει δεσμευτικά πρότυπα, η Europol διαχειρίζεται τη διασυνοριακή διάσταση και το EPAS προωθεί τον διάλογο και τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

Συνολικά, η ευρωπαϊκή πολιτική για την αθλητική βία αποδεικνύει ότι, ακόμη και σε τομείς μη αποκλειστικής αρμοδιότητας, η ΕΕ μπορεί να ασκήσει ουσιαστική επιρροή. Η πρόληψη της βίας στα γήπεδα δεν αποτελεί πλέον αποκλειστικά εθνική υπόθεση, αλλά κοινή ευρωπαϊκή πρόκληση που απαιτεί συντονισμένες απαντήσεις. Το κεφάλαιο αυτό κατέδειξε ότι η δράση της ΕΕ είναι πολυδιάστατη, συνδυάζοντας στρατηγική, χρηματοδότηση, συνεργασίες και θεσμική στήριξη. Η σημασία των παραπάνω πολιτικών γίνεται ακόμη πιο εμφανής όταν εξετάζονται στο πλαίσιο διεθνών αθλητικών διοργανώσεων, όπου η κινητικότητα φιλάθλων και η παγκόσμια προβολή αυξάνουν τους κινδύνους για επεισόδια βίας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η ευρωπαϊκή συνεργασία λειτουργεί ως αναγκαίο αντιστάθμισμα στις περιορισμένες δυνατότητες των εθνικών αρχών. Παράλληλα, η ανάπτυξη αυτών των πολιτικών δημιουργεί μια βάση αναφοράς για τα κράτη-μέλη, επιτρέποντάς τους να υιοθετούν κοινές πρακτικές πρόληψης και καταστολής. Στα επόμενα κεφάλαια, θα εξεταστεί πώς οι ευρωπαϊκές πολιτικές αυτές επηρεάζουν ειδικά την ελληνική περίπτωση, αποκαλύπτοντας τον βαθμό ευθυγράμμισης και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα στην ενσωμάτωσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΘΛΗΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

Η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου το φαινόμενο της αθλητικής βίας έχει λάβει ιδιαίτερες διαστάσεις και έχει επανειλημμένα απασχολήσει τόσο την κοινή γνώμη όσο και τις πολιτικές αρχές. Οι συγκρούσεις μεταξύ οργανωμένων οπαδών, τα επεισόδια σε ποδοσφαιρικούς αγώνες, αλλά και περιστατικά που εκτείνονται πέρα από τα γήπεδα, έχουν καταστήσει το πρόβλημα διαρκές και πολύπλοκο. Η συχνότητα και η ένταση των φαινομένων αυτών υπογραμμίζουν την ανάγκη για μια συστηματική ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης, προκειμένου να κατανοηθεί τόσο η δυναμική τους όσο και η αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται.

Η ιδιαιτερότητα της ελληνικής περίπτωσης έγκειται στο ότι, παρά τις επανειλημμένες νομοθετικές πρωτοβουλίες και την αυστηροποίηση των ποινών, η αθλητική βία συνεχίζει να υφίσταται, γεγονός που καταδεικνύει τα όρια της μονοδιάστατης κατασταλτικής προσέγγισης. Παράλληλα, η Ελλάδα, ως κράτος-μέλος της ΕΕ, καλείται να προσαρμόσει τις πολιτικές της στις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, ενσωματώνοντας προγράμματα πρόληψης, συνεργασίες με κοινωνικούς φορείς και μέτρα που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή.

Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει πώς η Ελλάδα αντιμετωπίζει το ζήτημα της αθλητικής βίας, αναλύοντας το θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο, τις πρακτικές που εφαρμόζονται και τον βαθμό ευθυγράμμισης με τις ευρωπαϊκές πολιτικές. Μέσα από αυτή την ανάλυση επιχειρείται να αποτυπωθούν οι προκλήσεις, οι επιτυχίες αλλά και τα κενά που εξακολουθούν να υπάρχουν στην ελληνική στρατηγική.

3.1 Ιστορική εξέλιξη και κοινωνικές διαστάσεις της αθλητικής βίας στην Ελλάδα

Η αθλητική βία στην Ελλάδα αποτελεί φαινόμενο με βαθιές ιστορικές ρίζες, το οποίο συνδέεται στενά με την κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα της χώρας. Η εμφάνισή του μπορεί να εντοπιστεί ήδη από τη δεκαετία του 1960, όταν η αύξηση της δημοφιλίας του ποδοσφαίρου και η δημιουργία οργανωμένων συνδέσμων φιλάθλων οδήγησαν σε συχνότερα επεισόδια. Ωστόσο, η έξαρση του φαινομένου τοποθετείται κυρίως στη μεταπολιτευτική περίοδο, όταν οι μεγάλες ομάδες απέκτησαν πολυπληθείς

οργανωμένες οπαδικές βάσεις, οι οποίες συχνά λειτουργούσαν με έντονη αντιπαλότητα και αίσθημα τοπικής ή ταξικής ταυτότητας.

Κατά τη δεκαετία του 1980, η βία στα γήπεδα πήρε πιο συστηματική μορφή. Οι οργανωμένοι σύνδεσμοι απέκτησαν μεγαλύτερη αυτονομία και οργανωτική δύναμη, ενώ η αστυνομική παρουσία στα γήπεδα δεν επαρκούσε για να αποτρέψει σοβαρά επεισόδια. Την ίδια περίοδο, η βία άρχισε να συνδέεται με κοινωνικές εντάσεις, όπως η ανεργία, οι ταξικές συγκρούσεις και η περιθωριοποίηση των νέων. Η ένταξη σε οπαδικούς πυρήνες λειτουργούσε συχνά ως μέσο κοινωνικής ταυτότητας και αντίστασης απέναντι στην κρατική εξουσία, με αποτέλεσμα οι συγκρούσεις να αποκτούν ευρύτερη πολιτική διάσταση (Τσακαλάκης 2015).

Η δεκαετία του 1990 σηματοδεύτηκε από ιδιαίτερα βίαια επεισόδια, με θύματα τόσο φιλάθλους όσο και αστυνομικούς. Η αύξηση της τηλεοπτικής κάλυψης του ποδοσφαίρου και η εμπορευματοποίηση του αθλητισμού ενίσχυσαν την προβολή της βίας, καθιστώντας την αντικείμενο δημόσιας ανησυχίας. Παράλληλα, η άνοδος της κουλτούρας των ultras και η μεταφορά προτύπων οπαδικής βίας από άλλες ευρωπαϊκές χώρες ενίσχυσαν την ένταση. Οπαδικές οργανώσεις με έντονη ιδεολογική ή πολιτική φόρτιση απέκτησαν ισχυρότερη επιρροή, συνδέοντας τη βία στα γήπεδα με ζητήματα ταυτότητας, εθνικισμού και κοινωνικής διαμαρτυρίας (Spraaij 2006).

Κατά την πρώτη δεκαετία του 2000, οι ελληνικές κυβερνήσεις επιχείρησαν να περιορίσουν το φαινόμενο με σειρά νομοθετικών πρωτοβουλιών, όπως η αυστηροποίηση των ποινών για επεισόδια στα γήπεδα και η εφαρμογή μέτρων όπως η ηλεκτρονική εποπτεία εισόδου. Ωστόσο, η βία συνέχισε να υφίσταται, συχνά μεταφερόμενη εκτός γηπέδων, σε δρόμους και γειτονιές, γεγονός που αποδεικνύει την κοινωνική της διάσταση. Το φαινόμενο εντάθηκε και λόγω της οικονομικής κρίσης της περιόδου 2010–2015, η οποία τροφοδότησε την κοινωνική δυσαρέσκεια και την επιθετικότητα (Kassimeris 2013). Οι οπαδικές συγκρούσεις εκείνη την περίοδο λειτουργούσαν ως «εκτόνωση» ενός κλίματος ευρύτερης κοινωνικής ανασφάλειας.

Στις πιο πρόσφατες δεκαετίες, η αθλητική βία στην Ελλάδα έχει επανειλημμένα βρεθεί στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης λόγω σοβαρών περιστατικών, με τραγικά αποτελέσματα. Η διαχρονικότητα του φαινομένου αναδεικνύεται μέσα από χαρακτηριστικές υποθέσεις που συγκλόνισαν την κοινή γνώμη. Το 2007, η δολοφονία του Μιχάλη Φιλόπουλου, μέλους συνδέσμου του Παναθηναϊκού, σε συμπλοκή με

οπαδούς του Ολυμπιακού, ανέδειξε το βάθος της οργανωμένης οπαδικής βίας και οδήγησε σε προσωρινή αναστολή αγώνων (Παπαδόπουλος 2008). Ακόμη πιο πρόσφατα, το 2022, η δολοφονία του Άλκη Καμπανού στη Θεσσαλονίκη, σε σύγκρουση μεταξύ οπαδών του Άρη και του ΠΑΟΚ, έφερε εκ νέου το ζήτημα στο προσκήνιο. Η κοινωνική κατακραυγή οδήγησε σε νέα μέτρα για τη λειτουργία των συνδέσμων φιλάθλων, τα οποία όμως παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό κατασταλτικά (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού 2022).

Σε κοινωνικό επίπεδο, η αθλητική βία στην Ελλάδα σχετίζεται με ευρύτερα ζητήματα ταυτότητας και κοινωνικής συνοχής. Η ένταξη σε οπαδικές ομάδες παρέχει στους νέους αίσθημα συμμετοχής και ταυτότητας, αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί συνθήκες έντονης αντιπαράθεσης με «εχθρικούς» άλλους. Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς, η απογοήτευση από το πολιτικό σύστημα και η περιθωριοποίηση ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων ενισχύουν τη δυναμική της βίας. Επιπλέον, ο έντονος τοπικισμός και η πόλωση ανάμεσα στις μεγάλες ομάδες καλλιεργούν περιβάλλον μόνιμης αντιπαράθεσης (Antonopoulos 2016).

Επιπλέον, η ελληνική εμπειρία δείχνει ότι η αθλητική βία δεν περιορίζεται σε συγκρούσεις οπαδών, αλλά συχνά συνδέεται με παραβατικά δίκτυα που δραστηριοποιούνται γύρω από τους οργανωμένους συνδέσμους. Υποθέσεις που σχετίζονται με διακίνηση ναρκωτικών, εκβιασμούς και παράνομη οικονομική δραστηριότητα αποκαλύπτουν ότι ορισμένοι σύνδεσμοι λειτουργούν ως κέντρα εγκληματικής οργάνωσης (Κουσουρής 2019). Παράλληλα, τα μέσα ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης παίζουν σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή του φαινομένου, είτε μέσα από την υπερπροβολή των επεισοδίων είτε μέσω της δημιουργίας κλίματος αντιπαλότητας. Η επίδραση αυτή καθιστά την καταπολέμηση της βίας ακόμη πιο σύνθετη, καθώς απαιτεί παρέμβαση όχι μόνο σε θεσμικό αλλά και σε επικοινωνιακό επίπεδο.

Σήμερα, η αθλητική βία στην Ελλάδα αντιμετωπίζεται ως φαινόμενο που ξεπερνά τα όρια του αθλητισμού και αποτελεί ζήτημα δημόσιας τάξης και κοινωνικής συνοχής. Παρά τις προσπάθειες για αυστηροποίηση του θεσμικού πλαισίου, η εμπειρία δείχνει ότι οι κατασταλτικές πολιτικές από μόνες τους δεν επαρκούν. Το πρόβλημα παραμένει βαθιά κοινωνικό, συνδεδεμένο με ζητήματα νεανικής ταυτότητας, κοινωνικού αποκλεισμού και ελλείψεων στην κουλτούρα διαλόγου.

Η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου στην Ελλάδα καταδεικνύει ότι η αθλητική βία δεν είναι μια περιστασιακή παρέκκλιση, αλλά μια σταθερή πτυχή του αθλητικού τοπίου. Η κατανόηση των κοινωνικών της διαστάσεων είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση πολιτικών που να συνδυάζουν πρόληψη, εκπαίδευση και κοινωνική ένταξη. Η ελληνική περίπτωση, επομένως, αποτελεί κρίσιμη μελέτη για την ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι ευρωπαϊκές κατευθύνσεις μπορούν να επηρεάσουν ή να ενισχύσουν εθνικές στρατηγικές αντιμετώπισης.

3.2 Νομοθετικό πλαίσιο και μεταρρυθμίσεις

Η Ελλάδα έχει αναπτύξει διαχρονικά ένα εκτενές νομοθετικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας, το οποίο όμως χαρακτηρίζεται συχνά από αποσπασματικότητα και έμφαση στην καταστολή. Κάθε μεγάλη έξαρση επεισοδίων οδήγησε σε νέο κύμα νομοθετικών πρωτοβουλιών, με αποτέλεσμα η πολιτική να έχει περισσότερο αντιδραστικό παρά προληπτικό χαρακτήρα.

Οι πρώτες παρεμβάσεις

Ήδη από τη δεκαετία του 1970, με τον Ν. 75/1975, θεσπίστηκαν μέτρα για την ασφάλεια των αθλητικών χώρων, ενώ κατά τη δεκαετία του 1980 επιβλήθηκαν αυστηρότερες ποινές για παραβάσεις και επεισόδια σε αγωνιστικούς χώρους. Οι ρυθμίσεις αυτές επικεντρώνονταν κυρίως στην καταστολή, με περιορισμένα μέτρα πρόληψης και χωρίς συστηματική στρατηγική συνεργασίας με κοινωνικούς φορείς.

Ο βασικός αθλητικός νόμος (1999)

Σημαντική τομή αποτέλεσε ο Ν. 2725/1999, ο οποίος ρύθμιζε συνολικά τον ελληνικό αθλητισμό και περιλάμβανε ειδικές προβλέψεις για την οπαδική βία. Ο νόμος εισήγαγε διατάξεις για τη λειτουργία των συνδέσμων φιλάθλων, ταυτοποιώντας τα μέλη τους και καθιστώντας υποχρεωτική την εποπτεία τους από τις ίδιες τις ομάδες. Παράλληλα, προέβλεπε αυστηρές ποινές για επεισόδια βίας και δημιούργησε θεσμούς συνεργασίας ανάμεσα στην Πολιτεία και τις αθλητικές ομοσπονδίες.

Νέες ρυθμίσεις τη δεκαετία του 2000

Η αυξανόμενη βία στα γήπεδα οδήγησε σε περαιτέρω μεταρρυθμίσεις. Με τον Ν. 3057/2002 εισήχθη το ηλεκτρονικό εισιτήριο και προβλέφθηκε η εγκατάσταση καμερών ασφαλείας στα γήπεδα, με στόχο την καλύτερη επιτήρηση. Λίγα χρόνια αργότερα, θεσπίστηκαν νέες ποινικές διατάξεις για επεισόδια εκτός γηπέδων, καθώς η βία είχε αρχίσει να μεταφέρεται και σε δημόσιους χώρους. Το 2004, δημιουργήθηκε στη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση η Διεύθυνση Αντιμετώπισης Βίας στους Αθλητικούς Χώρους (ΔΑΒΑΧ), με αποκλειστικό αντικείμενο την πρόληψη και καταστολή της οπαδικής βίας.

Η περίοδος της κρίσης και οι αυστηρότερες κυρώσεις

Η οικονομική κρίση του 2010–2015 συνοδεύτηκε από σημαντική όξυνση των επεισοδίων, γεγονός που οδήγησε σε νέα νομοθετικά μέτρα. Ο Ν. 4049/2012 προέβλεπε αυξημένες ποινές για συμμετοχή σε επεισόδια, εισήγαγε την ταυτότητα φιλάθλου, και ενίσχυσε τις διατάξεις για την προσωρινή απαγόρευση εισόδου στα γήπεδα. Παράλληλα, δόθηκε έμφαση στη δίωξη των παραβατικών συνδέσμων φιλάθλων. Ακολούθησε ο Ν. 4411/2016, ο οποίος τροποποίησε επιμέρους διατάξεις, δίνοντας περισσότερη ευχέρεια στις αρχές να περιορίζουν τη λειτουργία συνδέσμων και να επεμβαίνουν σε περιπτώσεις παραβίασης της νομοθεσίας.

Πρόσφατες εξελίξεις μετά το 2022

Η δολοφονία του Άλκη Καμπανού το 2022 αποτέλεσε καθοριστικό σημείο για νέο κύμα νομοθετικών πρωτοβουλιών. Με τον Ν. 4908/2022, το Υπουργείο Αθλητισμού προχώρησε σε αυστηρότερη εποπτεία των λεσχών φιλάθλων, επιβάλλοντας υποχρεωτική ταυτοποίηση των μελών τους και περιορίζοντας τον αριθμό των παραρτημάτων τους. Επιπλέον, καθιερώθηκε πιο στενή συνεργασία της ΕΛ.ΑΣ. με τις ποδοσφαιρικές ανώνυμες εταιρείες (ΠΑΕ) για την παρακολούθηση των οπαδικών δραστηριοτήτων, ενώ παράλληλα δόθηκε έμφαση στην ταχεία επιβολή ποινών σε υποθέσεις οπαδικής βίας.

Ειδικές ρυθμίσεις και επιρροή της ΕΕ

Ιδιαίτερη σημασία έχει ο Ν. 2725/1999, καθώς αποτέλεσε σημείο αναφοράς για τη ρύθμιση του ελληνικού αθλητισμού συνολικά. Το άρθρο 41Σ εισήγαγε για πρώτη φορά αυστηρές προϋποθέσεις λειτουργίας για τους συνδέσμους φιλάθλων,

καθιστώντας απαραίτητη την αναγνώρισή τους από τις ίδιες τις ΠΑΕ ή ΚΑΕ και επιβάλλοντας αυστηρή εποπτεία. Ωστόσο, στην πράξη η εφαρμογή υπήρξε ελλιπής, με αποτέλεσμα πολλοί σύνδεσμοι να συνεχίσουν να λειτουργούν ανεξέλεγκτα.

Η εισαγωγή του ηλεκτρονικού εισιτηρίου και των καμερών ασφαλείας με τον Ν. 3057/2002 θεωρήθηκε τότε σημαντική καινοτομία, ωστόσο τα συστήματα αντιμετώπισαν προβλήματα εφαρμογής λόγω τεχνικών ελλείψεων και αντιδράσεων από μερίδα φιλάθλων. Το μέτρο της «ταυτότητας φιλάθλου» που θεσπίστηκε αργότερα με τον Ν. 4049/2012 επίσης προκάλεσε αντιδράσεις και κρίθηκε υπερβολικά περιοριστικό για την ελεύθερη πρόσβαση των πολιτών σε αθλητικές εκδηλώσεις. Παρά ταύτα, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε τα μέτρα συνταγματικά, θεωρώντας ότι υπηρετούν σκοπούς δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι αρκετές ρυθμίσεις της ελληνικής νομοθεσίας επηρεάστηκαν από τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η λειτουργία των NFIPs και οι ελάχιστες προδιαγραφές ασφαλείας που εφαρμόζονται σε διεθνείς διοργανώσεις. Αυτό καταδεικνύει ότι το νομοθετικό πλαίσιο της Ελλάδας δεν εξελίσσεται απομονωμένα, αλλά σε διάλογο με τις ευρωπαϊκές πολιτικές.

Κριτική αποτίμηση

Παρά το εκτενές νομοθετικό πλαίσιο, η αποτελεσματικότητα των μέτρων παραμένει αμφισβητούμενη. Οι περισσότερες μεταρρυθμίσεις έγιναν αντιδραστικά, μετά από σοβαρά επεισόδια ή δολοφονίες φιλάθλων, και όχι στο πλαίσιο μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Η έμφαση στην καταστολή, μέσω αυστηρών ποινών και αστυνομικών μέτρων, δεν έχει καταφέρει να αντιμετωπίσει τα κοινωνικά αίτια του φαινομένου. Επιπλέον, η εφαρμογή του νόμου συχνά επηρεάζεται από τις σχέσεις μεταξύ πολιτείας, ποδοσφαιρικών παραγόντων και οργανωμένων συνδέσμων, γεγονός που οδηγεί σε ασυνέπειες και περιορισμένη αποτελεσματικότητα (Antonopoulos 2016).

Συνολικά, το νομοθετικό πλαίσιο και οι μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν αποτυπώνουν τη δυσκολία μιας ισορροπημένης προσέγγισης. Παρά τις αλλεπάλληλες αλλαγές και την αυστηροποίηση των διατάξεων, η αθλητική βία παραμένει διαρκής πρόκληση. Η εμπειρία δείχνει ότι οι μονοδιάστατες

κατασταλτικές παρεμβάσεις δεν επαρκούν και ότι απαιτείται συνδυασμός πρόληψης, εκπαίδευσης και κοινωνικής ένταξης, σε συνέργεια με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις.

3.3 Ο ρόλος της Αστυνομίας, της Δικαιοσύνης και των Υπουργείων

Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στην Ελλάδα δεν περιορίζεται στο επίπεδο του νομοθετικού πλαισίου, αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δράση των εθνικών φορέων που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή του. Η Αστυνομία, η Δικαιοσύνη και τα αρμόδια Υπουργεία αποτελούν τους βασικούς πυλώνες αυτής της προσπάθειας, ωστόσο η αποτελεσματικότητά τους συχνά αμφισβητείται.

Η Αστυνομία

Η Ελληνική Αστυνομία διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, ιδίως μέσω της Διεύθυνσης Αντιμετώπισης Βίας σε Αθλητικούς Χώρους (ΔΑΒΑΧ). Η ΔΑΒΑΧ έχει ως αποστολή την παρακολούθηση της οπαδικής δραστηριότητας, τη συλλογή πληροφοριών και τον συντονισμό δράσεων για την πρόληψη επεισοδίων. Κατά τη διάρκεια μεγάλων αθλητικών γεγονότων, η Αστυνομία αναπτύσσει επιχειρησιακά σχέδια με έμφαση στη φύλαξη γηπέδων, στον έλεγχο εισόδου θεατών και στη διαχείριση οργανωμένων μετακινήσεων φιλάθλων. Παράλληλα, μέσω του Εθνικού Σημείου Πληροφόρησης (NFIP), συνεργάζεται με αντίστοιχες ευρωπαϊκές αρχές για την ανταλλαγή δεδομένων σε διεθνείς διοργανώσεις.

Ωστόσο, η δράση της Αστυνομίας έχει επικριθεί για υπέρμετρη κατασταλτικότητα και περιστατικά αυθαίρετης βίας. Σε πολλές περιπτώσεις, η υπερβολική χρήση δακρυγόνων ή ξυλοδαρμοί φιλάθλων προκάλεσαν αντιδράσεις και υπονόμισαν την εμπιστοσύνη των πολιτών. Επιπλέον, η παρουσία ισχυρών αστυνομικών δυνάμεων συχνά δεν αποτρέπει επεισόδια, καθώς η βία μεταφέρεται εκτός γηπέδων, σε δρόμους ή γειτονιές. Έτσι, η Αστυνομία αντιμετωπίζει το δίλημμα ανάμεσα στην ανάγκη για άμεση επέμβαση και στον σεβασμό των δικαιωμάτων των πολιτών.

Η Δικαιοσύνη

Η Δικαιοσύνη αποτελεί κρίσιμο κρίκο στην αλυσίδα αντιμετώπισης της αθλητικής βίας. Τα δικαστήρια είναι αρμόδια για την επιβολή ποινών σε δράστες επεισοδίων, ενώ η εισαγγελική αρχή έχει την ευθύνη για την ταχεία διερεύνηση υποθέσεων. Παρά

την ύπαρξη αυστηρών νομοθετικών διατάξεων, η εφαρμογή τους παραμένει προβληματική. Συχνά οι ποινές είναι επεικείς ή αναστέλλονται, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται αίσθηση ατιμωρησίας.

Η λειτουργία των ειδικών αθλητικών εισαγγελέων αποτέλεσε προσπάθεια επιτάχυνσης των διαδικασιών, ωστόσο η αποσπασματική στελέχωση και οι καθυστερήσεις στη δικαιοσύνη περιορίζουν την αποτελεσματικότητα. Επιπλέον, υποθέσεις με σοβαρές κοινωνικές προεκτάσεις, όπως οι δολοφονίες φιλάθλων, καταδεικνύουν την ανάγκη για αυστηρότερη και πιο συνεπή εφαρμογή των νόμων. Η Δικαιοσύνη καλείται να βρει ισορροπία μεταξύ παραδειγματικής τιμωρίας και προστασίας των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων.

Τα Υπουργεία

Κεντρικό ρόλο διαδραματίζουν τα αρμόδια Υπουργεία, κυρίως το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, το οποίο χαράσσει την εθνική στρατηγική για τον αθλητισμό και εισάγει τις νομοθετικές πρωτοβουλίες. Μετά το 2022, το Υπουργείο ανέλαβε σειρά μέτρων για την αυστηροποίηση του πλαισίου λειτουργίας των συνδέσμων φιλάθλων, ενώ ενίσχυσε τη συνεργασία με τις ΠΑΕ και ΚΑΕ. Παράλληλα, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη συντονίζει την επιχειρησιακή δράση της Αστυνομίας και εποπτεύει την εφαρμογή μέτρων ασφαλείας.

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης εμπλέκεται στην επιβολή των ποινών και στη νομοθετική διαδικασία για την αυστηροποίηση κυρώσεων. Ωστόσο, συχνά παρατηρείται έλλειψη ουσιαστικού συντονισμού ανάμεσα στα Υπουργεία, με αποτέλεσμα να επικρατεί αποσπασματική και αντιδραστική λογική. Οι κυβερνητικές πρωτοβουλίες, ιδιαίτερα μετά από σοβαρά περιστατικά, αποδεικνύουν ότι η πολιτεία κινείται περισσότερο με βάση τη συγκυρία παρά με μια μακροπρόθεσμη στρατηγική πρόληψης.

Η εμπειρία δείχνει ότι η Ελληνική Αστυνομία συχνά καλείται να διαχειριστεί καταστάσεις ιδιαίτερα υψηλής έντασης, ιδίως σε ντέρμπι «αιωνίων» ή σε διεθνείς διοργανώσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις, εφαρμόζονται ειδικά επιχειρησιακά σχέδια που περιλαμβάνουν προληπτικούς ελέγχους, απαγορεύσεις μετακινήσεων φιλάθλων και αυξημένη παρουσία αστυνομικών δυνάμεων γύρω από τα γήπεδα. Παράλληλα, μέσω του NFIP, οι ελληνικές αρχές ανταλλάσσουν πληροφορίες με άλλες

ευρωπαϊκές χώρες για οπαδούς υψηλού κινδύνου. Ωστόσο, παρά τα μέτρα, οι συγκρούσεις συχνά μεταφέρονται εκτός γηπέδων, γεγονός που καταδεικνύει τα όρια της κατασταλτικής προσέγγισης και ενισχύει τις κατηγορίες για «υπερβολική αστυνόμευση».

Η Δικαιοσύνη αντιμετωπίζει εξίσου σημαντικές προκλήσεις. Ενώ οι νομοθετικές διατάξεις προβλέπουν αυστηρές ποινές, στην πράξη η εφαρμογή τους είναι ασυνεπής. Πολλοί συλληφθέντες για επεισόδια αφήνονται ελεύθεροι με αναστολή, ενώ οι καθυστερήσεις στην απονομή δικαιοσύνης αποδυναμώνουν τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των ποινών. Οι αθλητικοί εισαγγελείς, που θεσπίστηκαν για να επιταχύνουν την εκδίκαση τέτοιων υποθέσεων, δεν λειτούργησαν πάντα με συνέπεια λόγω έλλειψης προσωπικού και πόρων.

Τα Υπουργεία έχουν προσπαθήσει τα τελευταία χρόνια να συνδέσουν την καταστολή με δράσεις πρόληψης. Το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού έχει συμμετάσχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα, όπως Erasmus+ Sport, που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση της νεολαίας και την καλλιέργεια κουλτούρας σεβασμού. Υπήρξαν επίσης συνεργασίες με σχολεία για την προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατά της βίας. Ωστόσο, οι δράσεις αυτές συχνά υποβαθμίζονται σε σχέση με τα άμεσα κατασταλτικά μέτρα, με αποτέλεσμα να μην έχουν μακροπρόθεσμο αντίκτυπο.

Συνολική αποτίμηση

Η δράση των εθνικών φορέων είναι αναγκαία αλλά όχι πάντα αποτελεσματική. Η Αστυνομία επικεντρώνεται στην άμεση καταστολή, η Δικαιοσύνη συχνά εμφανίζει καθυστερήσεις και αδυναμία επιβολής συνεπών ποινών, ενώ τα Υπουργεία χαρακτηρίζονται από έλλειψη συντονισμού και στρατηγικής συνέχειας. Αυτά τα στοιχεία καθιστούν την πολιτική αντιμετώπισης της αθλητικής βίας στην Ελλάδα ελλιπή, ιδίως σε ό,τι αφορά την πρόληψη και την κοινωνική ένταξη. Η εμπειρία δείχνει ότι, χωρίς συντονισμένη και συνεπή δράση όλων των φορέων, οι νομοθετικές παρεμβάσεις παραμένουν ανεπαρκείς.

3.4 Η συμβολή των αθλητικών σωματείων και των φιλάθλων

Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας δεν μπορεί να περιοριστεί αποκλειστικά στην κρατική παρέμβαση· απαιτεί τη δραστήρια συμμετοχή των ίδιων των αθλητικών σωματείων και των φιλάθλων. Οι σύλλογοι, ως βασικοί θεσμοί του ελληνικού αθλητισμού, διαθέτουν τη θεσμική δύναμη και την κοινωνική επιρροή να επηρεάσουν ουσιαστικά τη συμπεριφορά των οπαδών τους. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι οι φιλάθλοι, ως κύριοι φορείς της αθλητικής κουλτούρας, διαδραματίζουν κομβικό ρόλο στην καλλιέργεια κλίματος ειρήνης και αλληλοσεβασμού στα γήπεδα.

Ο ρόλος των σωματείων και των ΠΑΕ/ΚΑΕ

Τα αθλητικά σωματεία έχουν την ευθύνη να εποπτεύουν τη λειτουργία των συνδέσμων φιλάθλων, σύμφωνα με το νομοθετικό πλαίσιο (Ν. 2725/1999, άρθρο 41Σ). Ωστόσο, στην πράξη πολλές ΠΑΕ περιορίστηκαν σε τυπική συμμόρφωση, αποφεύγοντας ουσιαστική εποπτεία. Η εξάρτηση από την οργανωμένη βάση οπαδών, η οποία προσφέρει οικονομική στήριξη και φανατική παρουσία στις κερκίδες, οδήγησε αρκετούς συλλόγους σε ανοχή ή ακόμα και συγκαλύψη παραβατικών συμπεριφορών (Antonopoulos 2016).

Παρά τα προβλήματα, υπάρχουν και παραδείγματα θετικών πρωτοβουλιών. Ορισμένες ΠΑΕ έχουν αναπτύξει προγράμματα κοινωνικής ευθύνης, όπως καμπάνιες κατά του ρατσισμού ή δράσεις για την ενίσχυση του «fair play». Στον ευρωπαϊκό χώρο, η UEFA έχει θεσπίσει υποχρεωτικά πρότυπα για την ασφάλεια στα γήπεδα, στα οποία καλούνται να συμμορφώνονται και οι ελληνικές ομάδες όταν συμμετέχουν σε διεθνείς διοργανώσεις. Έτσι, τα σωματεία λειτουργούν ως γέφυρα μεταξύ εθνικού και ευρωπαϊκού πλαισίου, ενισχύοντας τον ρόλο τους ως παράγοντες πρόληψης της βίας.

Οι οργανωμένοι φιλάθλοι

Η συμβολή των φιλάθλων είναι διττή. Από τη μία, οι οργανωμένοι σύνδεσμοι αποτελούν συχνά εστίες βίας, με δομές που υπερβαίνουν το αθλητικό πλαίσιο και συνδέονται με παραβατικά δίκτυα. Η αίσθηση «ανήκειν» που προσφέρουν στους νέους ενισχύει την οπαδική ταυτότητα, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα αποκλεισμού και μισαλλοδοξίας (Spraaij 2006). Από την άλλη πλευρά, οι ίδιοι οι

φίλαθλοι διαθέτουν τη δυναμική να λειτουργήσουν ως φορείς αλλαγής. Παραδείγματα κινητοποιήσεων φιλάθλων ενάντια στη βία ή πρωτοβουλιών αυτορρύθμισης δείχνουν ότι οι οπαδικές κοινότητες μπορούν να συμβάλουν θετικά στη διαμόρφωση κουλτούρας ειρηνικής υποστήριξης.

Κοινές δράσεις και συνεργασίες

Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί συνεργασίες ανάμεσα σε σωματεία, φιλάθλους και κοινωνικούς φορείς για την προώθηση δράσεων πρόληψης. Εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχολεία, καμπάνιες ενημέρωσης στα γήπεδα και κοινωνικές πρωτοβουλίες με τη συμμετοχή παιδιών και νέων φιλάθλων επιχειρούν να καλλιεργήσουν αξίες σεβασμού και ανεκτικότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οργανωμένοι φίλαθλοι συμμετείχαν σε δράσεις εθελοντισμού και κοινωνικής προσφοράς, αποδεικνύοντας ότι η δυναμική τους δεν είναι αποκλειστικά αρνητική.

Ωστόσο, η επιτυχία τέτοιων δράσεων παραμένει περιορισμένη. Η έλλειψη συστηματικής πολιτικής στήριξης, οι οικονομικές εξαρτήσεις των σωματείων από τους οργανωμένους συνδέσμους και η απουσία μακροπρόθεσμου σχεδιασμού εμποδίζουν την εδραίωση μιας κουλτούρας μη βίας. Συχνά οι πρωτοβουλίες περιορίζονται σε συμβολικό χαρακτήρα, χωρίς να συνοδεύονται από ουσιαστική αλλαγή στη στάση των οπαδών.

Στην Ελλάδα έχουν γίνει κατά καιρούς προσπάθειες ευαισθητοποίησης από σωματεία και φιλάθλους. Η ΕΠΟ προώθησε την καμπάνια «Respect the Game», με στόχο την προώθηση του σεβασμού στον αγωνιστικό χώρο και την εξάλειψη φαινομένων βίας και ρατσισμού. Αντίστοιχα, η ΑΕΚ πραγματοποίησε δράσεις με σύνθημα «Stop Racism», ενώ ο Ολυμπιακός και ο Παναθηναϊκός συμμετείχαν σε ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για το fair play. Σημαντική υπήρξε επίσης η κινητοποίηση των φιλάθλων του Άρη μετά τη δολοφονία του Άλκη Καμπανού, με εκδηλώσεις μνήμης και μηνύματα κατά της βίας που ξεπέρασαν τα όρια της οπαδικής αντιπαλότητας και απέκτησαν κοινωνικό χαρακτήρα.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδιαίτερα στην Αγγλία, εφαρμόζεται ο θεσμός των Supporter Liaison Officers (SLOs), που λειτουργούν ως ενδιάμεσοι μεταξύ ομάδων και φιλάθλων, καλλιεργώντας κουλτούρα διαλόγου. Η εφαρμογή παρόμοιων πρακτικών στην Ελλάδα θα μπορούσε να περιορίσει την πόλωση και να ενισχύσει την πρόληψη.

Το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι η ενεργή εμπλοκή φιλάθλων, σε θεσμικά πλαίσια συνεργασίας, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της αθλητικής βίας.

Συνολική εκτίμηση

Η συμβολή των σωματείων και των φιλάθλων στην αντιμετώπιση της βίας είναι κρίσιμη, αλλά μέχρι στιγμής υπολείπεται των αναγκών. Τα σωματεία οφείλουν να αναλάβουν ενεργότερο ρόλο στην εποπτεία των οπαδικών δομών, να προωθήσουν πολιτικές κοινωνικής ευθύνης και να επενδύσουν σε προγράμματα πρόληψης. Οι φίλαθλοι, από την πλευρά τους, καλούνται να αποδείξουν στην πράξη ότι μπορούν να λειτουργήσουν ως φορείς θετικής αλλαγής, αντί να αναπαράγουν τον φαύλο κύκλο της βίας.

Η εμπειρία από άλλες ευρωπαϊκές χώρες δείχνει ότι όταν οι φίλαθλοι εντάσσονται σε θεσμικούς μηχανισμούς διαλόγου με τα σωματεία και την πολιτεία, η βία περιορίζεται σημαντικά (Stott & Pearson 2007). Αντίστοιχα μοντέλα θα μπορούσαν να εφαρμοστούν και στην Ελλάδα, με έμφαση στην πρόληψη, την εκπαίδευση και την καλλιέργεια κουλτούρας σεβασμού. Χωρίς τη συμμετοχή των ίδιων των οπαδών, καμία θεσμική ή αστυνομική πολιτική δεν μπορεί να είναι επαρκής. Η ελληνική περίπτωση αποδεικνύει ότι η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας απαιτεί τη συνεχή συμβολή τόσο των σωματείων όσο και των φιλάθλων, στο πλαίσιο μιας συνολικής στρατηγικής που συνδυάζει κατασταλτικά και προληπτικά μέτρα.

3.5 Μελέτη περίπτωσης: πρόσφατα περιστατικά και κρατικές αντιδράσεις

Η μελέτη συγκεκριμένων περιστατικών αθλητικής βίας στην Ελλάδα αναδεικνύει με σαφήνεια τόσο τη σοβαρότητα του φαινομένου όσο και τα όρια της κρατικής αντίδρασης. Τα τελευταία χρόνια, αρκετά τραγικά συμβάντα συγκλόνισαν την κοινή γνώμη και έθεσαν υπό αμφισβήτηση την αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου.

Η υπόθεση Μιχάλη Φιλόπουλου (2007)

Τον Μάρτιο του 2007, η δολοφονία του Μιχάλη Φιλόπουλου, μέλους συνδέσμου του Παναθηναϊκού, σε συμπλοκή με οπαδούς του Ολυμπιακού στη Λεωφόρο Λαυρίου,

αποτελέσσε ορόσημο για την ιστορία της οπαδικής βίας. Το περιστατικό προκάλεσε σοκ στην κοινωνία, καθώς ανέδειξε το μέγεθος της οργανωμένης βίας και τις δομές εγκληματικής οργάνωσης πίσω από οπαδικούς συνδέσμους (Παπαδόπουλος 2008). Η κρατική αντίδραση υπήρξε έντονη: ανεστάλησαν προσωρινά όλοι οι αγώνες ποδοσφαίρου, ενώ υιοθετήθηκαν νέα μέτρα για τη λειτουργία των λεσχών φιλάθλων. Ωστόσο, η εφαρμογή τους παρέμεινε ελλιπής, και σύντομα οι πρακτικές βίας επανεμφανίστηκαν, δείχνοντας τον αποσπασματικό χαρακτήρα της πολιτικής.

Τα επεισόδια στον τελικό Κυπέλλου Ελλάδας (2011)

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα επεισόδια στον τελικό Κυπέλλου Ελλάδας του 2011 μεταξύ ΑΕΚ και Ατρόμητου στο ΟΑΚΑ. Σοβαρές συγκρούσεις εντός και εκτός γηπέδου, με δεκάδες τραυματίες, κατέδειξαν την αδυναμία της Αστυνομίας να ελέγξει τις οργανωμένες μετακινήσεις φιλάθλων και την αποτυχία εφαρμογής των προληπτικών μέτρων ασφαλείας. Η κρατική αντίδραση επικεντρώθηκε σε αυστηρότερες ποινές και σε απαγορεύσεις μετακινήσεων οργανωμένων φιλάθλων, χωρίς όμως να υπάρξει μακροπρόθεσμη στρατηγική πρόληψης. Το περιστατικό ανέδειξε την αδυναμία της Ελλάδας να υιοθετήσει ολιστική προσέγγιση, σε αντίθεση με ευρωπαϊκά πρότυπα όπου τέτοια μέτρα συνοδεύονται από δράσεις διαλόγου και εκπαίδευσης (Stott & Pearson 2007).

Η δολοφονία Άλκη Καμπανού (2022)

Η πιο πρόσφατη και τραγική υπόθεση αφορά τη δολοφονία του Άλκη Καμπανού τον Φεβρουάριο του 2022 στη Θεσσαλονίκη, σε συμπλοκή μεταξύ οπαδών του Άρη και του ΠΑΟΚ. Το περιστατικό προκάλεσε πρωτοφανές κύμα κοινωνικής κατακραυγής, με μαζικές εκδηλώσεις μνήμης και μηνύματα κατά της βίας σε όλη τη χώρα. Η κρατική αντίδραση ήταν άμεση: ψηφίστηκε ο Ν. 4908/2022, που αυστηροποίησε το πλαίσιο λειτουργίας των συνδέσμων φιλάθλων, μείωσε τον αριθμό των παραρτημάτων τους και καθιέρωσε αυστηρότερη ταυτοποίηση των μελών.

Επιπλέον, ενισχύθηκε η συνεργασία με την ΕΛ.ΑΣ. και εισήχθησαν διαδικασίες για ταχύτερη επιβολή ποινών (Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού 2022). Ωστόσο, η έμφαση και πάλι δόθηκε κυρίως στην καταστολή, χωρίς αντίστοιχες πολιτικές πρόληψης και κοινωνικής ένταξης.

Σαββίδης 2018, επεισόδια μπάσκετ 2013, Σύγκριση με Ευρώπη

Άλλο ένα χαρακτηριστικό περιστατικό σημειώθηκε τον Μάρτιο του 2018, στον αγώνα ΠΑΟΚ–ΑΕΚ στην Τούμπα. Ο πρόεδρος του ΠΑΟΚ Ιβάν Σαββίδης εισήλθε στον αγωνιστικό χώρο οπλοφορώντας, έπειτα από αμφισβητούμενη διαιτητική απόφαση. Το γεγονός, που προβλήθηκε διεθνώς, προκάλεσε σοβαρό πλήγμα στην εικόνα του ελληνικού ποδοσφαίρου και ανέδειξε τις στενές σχέσεις ποδοσφαιρικών παραγόντων με την πολιτική και τον κρατικό μηχανισμό. Η κρατική αντίδραση περιλάμβανε αναστολή του πρωταθλήματος και νέα μέτρα ασφαλείας, ωστόσο το περιστατικό έδειξε ότι η αθλητική βία στην Ελλάδα δεν περιορίζεται στους φιλάθλους, αλλά συνδέεται και με τη συμπεριφορά παραγόντων, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για θεσμική ανεξαρτησία και αυστηρή εποπτεία.

Αντίστοιχα, στον χώρο του μπάσκετ έχουν καταγραφεί σοβαρά επεισόδια, όπως οι συγκρούσεις στον τελικό Κυπέλλου 2013 ανάμεσα σε φιλάθλους Ολυμπιακού και Παναθηναϊκού, που οδήγησαν σε διακοπή του αγώνα. Η κρατική αντίδραση επικεντρώθηκε στην παρουσία περισσότερων αστυνομικών δυνάμεων και στη λήψη αυστηρών μέτρων επιτήρησης, χωρίς όμως να υπάρξει ουσιαστική επένδυση σε προληπτικές δράσεις.

Η σύγκριση με την ευρωπαϊκή εμπειρία καταδεικνύει τα όρια της ελληνικής πολιτικής. Στην Αγγλία, η εφαρμογή των banning orders έχει συμβάλει στον αποκλεισμό χιλιάδων επικίνδυνων φιλάθλων από τα γήπεδα, ενώ στη Γερμανία τα «Fan Projects» ενισχύουν τον διάλογο με τις οπαδικές κοινότητες, αποτρέποντας την κλιμάκωση της βίας. Η απουσία αντίστοιχων μακροπρόθεσμων μηχανισμών στην Ελλάδα δείχνει γιατί, παρά τις συνεχείς νομοθετικές παρεμβάσεις, η βία παραμένει διαρκές πρόβλημα.

Συνολική αποτίμηση

Η ανάλυση των περιστατικών αυτών δείχνει ότι η κρατική αντίδραση στην Ελλάδα παραμένει κατά βάση αντιδραστική και αποσπασματική. Κάθε σοβαρό επεισόδιο οδηγεί σε αυστηρότερες ποινές, προσωρινές απαγορεύσεις ή νέους νόμους, αλλά σπάνια συνοδεύεται από μακροπρόθεσμες στρατηγικές πρόληψης. Σε αντίθεση, σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (όπως η Αγγλία και η Γερμανία) η αντιμετώπιση της βίας

συνδέεται με την καλλιέργεια διαλόγου με τους φιλάθλους, την κοινωνική επανένταξη και την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης.

Η ελληνική εμπειρία καταδεικνύει ότι η μονοδιάστατη προσέγγιση της καταστολής δεν επαρκεί. Αν και τα πρόσφατα περιστατικά οδήγησαν σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις, η πρόκληση παραμένει η διαμόρφωση μιας συνεκτικής εθνικής στρατηγικής που θα συνδυάζει νομοθεσία, πρόληψη, κοινωνικές δράσεις και συνεργασία με τους ίδιους τους φιλάθλους. Μόνο μέσα από μια τέτοια πολυδιάστατη προσέγγιση θα μπορέσει η Ελλάδα να εναρμονιστεί με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το χρόνιο πρόβλημα της αθλητικής βίας.

3.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η ανάλυση της ελληνικής περίπτωσης κατέδειξε ότι η αθλητική βία αποτελεί ένα σύνθετο και διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο δεν μπορεί να ερμηνευθεί μόνο μέσα από τη διάσταση της δημόσιας τάξης, αλλά απαιτεί ευρύτερη κοινωνιολογική και πολιτική προσέγγιση. Από την ιστορική αναδρομή προκύπτει ότι το φαινόμενο έχει βαθιές ρίζες στις οπαδικές ταυτότητες, στην περιθωριοποίηση νεανικών ομάδων και στη διαπλοκή αθλητισμού–πολιτικής–οικονομίας. Τα επεισόδια που σημάδεψαν τη χώρα αποδεικνύουν ότι η βία δεν είναι συγκυριακή, αλλά μέρος μιας παγιωμένης κουλτούρας.

Το νομοθετικό πλαίσιο και οι μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν διαχρονικά δείχνουν μια σταθερή τάση αυστηροποίησης, ιδιαίτερα μετά από τραγικά περιστατικά. Η έμφαση, ωστόσο, δόθηκε κυρίως στην καταστολή, με την εφαρμογή αυστηρών ποινών, απαγορεύσεων και μέτρων αστυνόμευσης. Παρότι τα εργαλεία αυτά είναι αναγκαία, η μονοδιάστατη χρήση τους δεν έχει καταφέρει να εξαλείψει το πρόβλημα. Η απουσία μακροπρόθεσμης στρατηγικής πρόληψης, εκπαίδευσης και κοινωνικής ένταξης υπονομεύει την αποτελεσματικότητα του πλαισίου.

Η μελέτη των εθνικών φορέων έδειξε ότι η Αστυνομία, η Δικαιοσύνη και τα Υπουργεία έχουν κρίσιμο ρόλο, αλλά η δράση τους χαρακτηρίζεται από ελλείψεις. Η Αστυνομία συχνά επικεντρώνεται σε υπερβολικά κατασταλτικές μεθόδους, η Δικαιοσύνη εμφανίζει καθυστερήσεις και ανακολουθίες στην απονομή ποινών, ενώ τα Υπουργεία κινούνται συχνά αποσπασματικά, υπό την πίεση της επικαιρότητας. Αντίστοιχα, τα σωματεία και οι φίλαθλοι, αν και διαθέτουν τεράστια δυναμική να

επηρεάσουν θετικά την κατάσταση, συχνά συμβάλλουν στη διαιώνιση του προβλήματος είτε μέσω ανοχής είτε λόγω ελλিপών πρωτοβουλιών.

Η ανάλυση πρόσφατων περιστατικών, από τη δολοφονία του Μιχάλη Φιλόπουλου έως τη δολοφονία του Άλκη Καμπανού, ανέδειξε τον αντιδραστικό χαρακτήρα της κρατικής πολιτικής. Κάθε τραγικό γεγονός οδηγεί σε κύμα αυστηρότερων νόμων, που όμως σπάνια συνοδεύονται από μακροπρόθεσμα προγράμματα πρόληψης ή από διαρκείς θεσμικές αλλαγές. Η διεθνής εμπειρία, και ιδίως τα παραδείγματα από την Αγγλία και τη Γερμανία, δείχνουν ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση απαιτεί συνδυασμό καταστολής και διαλόγου, θεσμικής συνέπειας και κοινωνικής πολιτικής.

Η ευρωπαϊκή διάσταση αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς η Ελλάδα δεν αντιμετωπίζει το φαινόμενο σε απομόνωση. Η υιοθέτηση πρακτικών όπως τα Fan Projects της Γερμανίας, που ενισχύουν τον διάλογο με τις οπαδικές ομάδες, ή τα banning orders του Ηνωμένου Βασιλείου, που αποκλείουν συστηματικά τους επικίνδυνους φιλάθλους, μπορούν να προσφέρουν πολύτιμα διδάγματα. Παράλληλα, η αξιοποίηση ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών εργαλείων, όπως το Erasmus+ Sport, θα μπορούσε να στηρίξει δράσεις πρόληψης και εκπαίδευσης. Το ζητούμενο είναι η πολιτική βούληση να κινηθεί πέρα από την απλή αυστηροποίηση των νόμων και να επενδύσει στη διαρκή συνεργασία με κοινωνικούς φορείς, σωματεία και φιλάθλους. Μια τέτοια στρατηγική μπορεί να μετατρέψει την κρίση εμπιστοσύνης σε ευκαιρία ανανέωσης του ελληνικού αθλητισμού και να ενισχύσει τη θέση της χώρας στο ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Συνολικά, η ελληνική περίπτωση δείχνει ότι η αθλητική βία παραμένει ένα σύνθετο ζήτημα που υπερβαίνει τα όρια του αθλητισμού και αγγίζει τον πυρήνα της κοινωνικής συνοχής. Για να υπάρξει ουσιαστική πρόοδος, απαιτείται η διαμόρφωση μιας εθνικής στρατηγικής που θα στηρίζεται σε τέσσερις πυλώνες:

1. Αποτελεσματική εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου.
2. Συνεργασία κράτους, σωματείων και φιλάθλων.
3. Προγράμματα πρόληψης και εκπαίδευσης της νεολαίας.
4. Εναρμόνιση με ευρωπαϊκές καλές πρακτικές.

Μόνο μέσα από μια ολιστική προσέγγιση, που θα συνδυάζει θεσμικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά εργαλεία, μπορεί η Ελλάδα να περιορίσει το χρόνιο πρόβλημα της αθλητικής βίας και να δημιουργήσει συνθήκες υγιούς αθλητισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

Η συζήτηση που προηγήθηκε για την ιστορική εξέλιξη της αθλητικής βίας, το εθνικό νομοθετικό πλαίσιο και τη δράση των βασικών φορέων, έδειξε ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει ένα σύνθετο φαινόμενο με έντονες κοινωνικές και πολιτικές διαστάσεις. Στο παρόν κεφάλαιο η ανάλυση μεταφέρεται στο συγκριτικό επίπεδο, με στόχο να αποτυπωθεί ο βαθμός στον οποίο οι ελληνικές πολιτικές και πρακτικές ευθυγραμμίζονται με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις καλές πρακτικές άλλων κρατών-μελών.

Η συγκριτική διάσταση είναι καθοριστική, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει μια σειρά από στρατηγικές, προγράμματα και κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη της αθλητικής βίας, ακόμη και αν δεν διαθέτει αποκλειστική αρμοδιότητα στον τομέα του αθλητισμού. Η Ελλάδα, ως κράτος-μέλος, έχει δεσμευθεί να ενσωματώνει τις ευρωπαϊκές αρχές στο εθνικό της πλαίσιο, όμως το ζήτημα παραμένει κατά πόσο η ενσωμάτωση αυτή είναι ουσιαστική ή τυπική.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί: ο βαθμός ευθυγράμμισης της Ελλάδας με τις ευρωπαϊκές πολιτικές (4.1), οι ομοιότητες και οι αποκλίσεις στην εφαρμογή μέτρων (4.2), οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις (4.3), καθώς και η αξιολόγηση της συνολικής αποτελεσματικότητας των πολιτικών (4.4). Μέσα από αυτή τη συγκριτική προσέγγιση επιδιώκεται να αναδειχθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία της ελληνικής πολιτικής, ώστε να διαμορφωθούν πιο ολοκληρωμένες προτάσεις για το μέλλον.

4.1 Βαθμός ευθυγράμμισης της Ελλάδας με τις ευρωπαϊκές πολιτικές

Η «ευθυγράμμιση» με τις ευρωπαϊκές πολιτικές για την πρόληψη και καταπολέμηση της αθλητικής βίας μπορεί να αποτιμηθεί σε τέσσερις άξονες: (α) θεσμικός-νομικός, (β) επιχειρησιακός-διοικητικός, (γ) προληπτικός-κοινωνικός και (δ) τεκμηρίωση, δεδομένα και αξιολόγηση πολιτικών. Η ελληνική περίπτωση παρουσιάζει υψηλή τυπική σύγκλιση στο νομικό επίπεδο, αλλά σημαντικά κενά συνέπειας και συνέχειας στην εφαρμογή και ιδίως στην πρόληψη.

(α) Θεσμικός-νομικός άξονας: υψηλή τυπική σύγκλιση.

Μετά τη Λισαβόνα και την ενίσχυση του ευρωπαϊκού πλαισίου (άρθρο 165 ΣΛΕΕ), η Ελλάδα ενσωμάτωσε πληθώρα ρυθμίσεων που αντανakλούν ευρωπαϊκές κατευθύνσεις: ρύθμιση/εποπτεία λεσχών φιλάθλων, ταυτοποίηση θεατών, διοικητικά μέτρα αποκλεισμού από γήπεδα, απαιτήσεις για ηλεκτρονικό εισιτήριο και συστήματα επιτήρησης, καθώς και λειτουργία εθνικού σημείου πληροφόρησης (NFIP) για τη διασυνοριακή συνεργασία. Η θεσμική σύγκλιση ενισχύεται από την υιοθέτηση αρχών της Σύμβασης Saint-Denis του Συμβουλίου της Ευρώπης και τη συμμόρφωση με πρότυπα ασφάλειας σε διεθνείς διοργανώσεις. Συνολικά, στο «γράμμα του νόμου» η ευθυγράμμιση κρίνεται υψηλή.

(β) Επιχειρησιακός-διοικητικός άξονας: μεσαία ευθυγράμμιση, ασυνέχειες στην πράξη.

Στο επίπεδο εφαρμογής, η Ελλάδα έχει αναπτύξει δομές σύμφωνες με ευρωπαϊκές συστάσεις (ΔΑΒΑΧ/ΕΛ.ΑΣ., επιχειρησιακά σχέδια αγώνων υψηλού κινδύνου, χρήση NFIP, συνεργασία με ομοσπονδίες/ΠΑΕ). Ωστόσο, η διοικητική εικόνα χαρακτηρίζεται από κατακερματισμό, εξάρτηση από τη συγκυρία και ανεπαρκή μηχανισμούς οριζόντιου συντονισμού μεταξύ Υπουργείων, αστυνομικών αρχών, δικαιοσύνης και αθλητικών φορέων. Τα πρωτόκολλα πρόληψης-διαχείρισης συμβάντων δεν εφαρμόζονται πάντα με ομοιομορφία, ενώ η «μεταφορά» της βίας εκτός σταδίων αποδυναμώνει την αποτελεσματικότητα των καθαρά επιχειρησιακών μέτρων.

(γ) Προληπτικός-κοινωνικός άξονας: χαμηλή έως μεσαία ευθυγράμμιση.

Οι ευρωπαϊκές πολιτικές δίνουν έμφαση στην πρόληψη: εκπαίδευση νέων, κοινωνική ένταξη, διάλογο με οπαδικές κοινότητες, ρόλο των συλλόγων και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στην Ελλάδα, αντίστοιχα προγράμματα υπάρχουν αλλά συχνά είναι αποσπασματικά, βραχύβια και υπό-χρηματοδοτούμενα. Δεν έχει παγιωθεί θεσμικός ρόλος τύπου *Supporter Liaison Officer* (SLO) με συνεχή διαμεσολάβηση συλλόγου-οπαδών, ούτε σταθερά «fan projects» σε τοπικό επίπεδο όπως σε κράτη-μέλη της Κεντρικής Ευρώπης. Η έμφαση παραμένει κυρίως στην καταστολή και λιγότερο στην αλλαγή κουλτούρας και συμπεριφορών.

(δ) Τεκμηρίωση, δεδομένα και αξιολόγηση: περιορισμένη ευθυγράμμιση.

Ευρωπαϊκά πλαίσια προωθούν συστηματική συλλογή δεδομένων, κοινά δείκτες και αξιολόγηση πολιτικών (evidence-based policy). Στην Ελλάδα, η αποτύπωση περιστατικών, τάσεων και προφίλ συμμετεχόντων δεν γίνεται με σταθερά, διαλειτουργικά συστήματα ανοικτών δεδομένων. Η αξιολόγηση μέτρων (τι δουλεύει, πού, για ποιους) σπανίως δημοσιοποιείται, με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να μην ανατροφοδοτούνται με εμπειρικά ευρήματα.

Δείκτες/κριτήρια για μια αντικειμενική αποτίμηση.

Για να αποτιμηθεί ακριβέστερα ο βαθμός ευθυγράμμισης, προτείνεται δέσμη δεικτών:

1. Θεσμικοί δείκτες: βαθμός κύρωσης/εναρμόνισης διεθνών κειμένων, πληρότητα κανονισμών ασφάλειας, ύπαρξη SLO/μηχανισμών διαλόγου.
2. Εφαρμοστικοί δείκτες: ποσοστό αγώνων με ολοκληρωμένα σχέδια πρόληψης, κοινά πρωτόκολλα με συλλόγους, χρόνοι απόκρισης/συντονισμού.
3. Προληπτικοί δείκτες: αριθμός και διάρκεια προγραμμάτων εκπαίδευσης/ένταξης, συμμετοχή σχολείων, σταθερή χρηματοδότηση από εθνικούς/ευρωπαϊκούς πόρους.
4. Δεδομένα-αξιολόγηση: διαθεσιμότητα ανωνυμοποιημένων στατιστικών, περιοδικές εκθέσεις αξιολόγησης, δείκτες υποτροπής/αποτροπής

Περιοχές σύγκλισης.

- Νομοθεσία και τυπικοί κανόνες ασφάλειας: υψηλή σύγκλιση με το ευρωπαϊκό κεκτημένο.
- Διασυνοριακή συνεργασία/αστυνόμευση: λειτουργία NFIP, συμμετοχή σε ευρωπαϊκά σχήματα πληροφόρησης.
- Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα: αξιοποίηση Erasmus+ (όχι όμως με συστηματική συνέχεια).

Περιοχές απόκλισης/ασυνέχειας.

— Πρόληψη: ανεπαρκής θεσμοθέτηση και μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση δράσεων ένταξης/εκπαίδευσης.

— Διοικητικός συντονισμός: ασυνέχειες μεταξύ Υπουργείων-ΕΛ.ΑΣ.-Δικαιοσύνης-ομοσπονδιών.

— Διάλογος με φιλάθλους: περιορισμένοι δομημένοι μηχανισμοί, σε αντίθεση με ευρωπαϊκές πρακτικές SLO/fan-projects.

— Αξιολόγηση: έλλειψη κουλτούρας μετρήσιμων στόχων και δημοσίων απολογισμών πολιτικής.

Παράγοντες που εξηγούν το κενό «νόμου-πράξης».

Η πολιτικοποίηση του ποδοσφαίρου, οι πελατειακές σχέσεις συλλόγων-οπαδικών δομών, οι δημοσιονομικοί περιορισμοί, αλλά και η υψηλή κοινωνική πόλωση γύρω από τις μεγάλες ομάδες, δυσχεραίνουν την εφαρμογή ευρωπαϊκών προτύπων που απαιτούν συνέπεια, διαφάνεια και συν-διαμόρφωση με την κοινωνία των πολιτών. Επιπλέον, η «αστυνομικοκεντρική» κουλτούρα διαχείρισης εκτοπίζει προληπτικές λογικές που χρειάζονται χρόνο για να αποδώσουν.

Συνολική εκτίμηση.

Αν μεταφράζαμε τον βαθμό ευθυγράμμισης σε μια σύντομη κλίμακα, θα λέγαμε: νομικό επίπεδο: υψηλό, εφαρμογή: μεσαίο, πρόληψη/κοινωνική πολιτική: χαμηλό-μεσαίο, δεδομένα/αξιολόγηση: χαμηλό. Η Ελλάδα έχει ευθυγραμμίσει το «πλαίσιο», αλλά υπολείπεται στη συνεκτική, μακράς πνοής εφαρμογή που χαρακτηρίζει ώριμες ευρωπαϊκές πρακτικές. Η γέφυρα προς πλήρη ευθυγράμμιση περνά από θεσμοθέτηση μόνιμων μηχανισμών διαλόγου με φιλάθλους (SLO, fan-projects), από σταθερή πρόληψη με χρηματοδότηση και από κουλτούρα αξιολόγησης πολιτικών με ανοιχτά δεδομένα. Αυτές οι αλλαγές μπορούν να μετατρέψουν τη νομική σύγκλιση σε ουσιαστική σύγκλιση αποτελεσμάτων.

Η αποτίμηση αυτή δείχνει ότι, παρά την τυπική σύγκλιση της Ελλάδας με το ευρωπαϊκό πλαίσιο, η ουσιαστική εφαρμογή παρουσιάζει ανομοιομορφίες. Για να γίνουν πιο εμφανείς, αξίζει να εξεταστούν οι συγκεκριμένες ομοιότητες και αποκλίσεις με άλλα κράτη-μέλη.

4.2 Ομοιότητες και αποκλίσεις στην εφαρμογή μέτρων

Η συγκριτική θεώρηση των πολιτικών αντιμετώπισης της αθλητικής βίας αναδεικνύει ότι η Ελλάδα παρουσιάζει ένα μίγμα ομοιοτήτων και αποκλίσεων σε σχέση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Σε γενικές γραμμές, η χώρα εμφανίζει υψηλή τυπική ευθυγράμμιση με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά η ουσιαστική εφαρμογή τους παραμένει αποσπασματική και άنيση.

Ομοιότητες

1. Θεσμική υιοθέτηση. Η Ελλάδα έχει ενσωματώσει στο εθνικό δίκαιο τις περισσότερες από τις βασικές ευρωπαϊκές προβλέψεις: λειτουργία Εθνικού Σημείου Πληροφόρησης (NFIP), εισαγωγή ηλεκτρονικού εισιτηρίου, κανόνες εποπτείας για τις λέσχες φιλάθλων και αυστηρό πλαίσιο για τη μετακίνηση οργανωμένων οπαδών. Αυτά αντανακλούν την ευρωπαϊκή γραμμή που προτάσσει ταυτοποίηση και έλεγχο πρόσβασης στα γήπεδα (Tsoukala 2013).
2. Συνεργασία με αστυνομικές αρχές. Όπως και σε άλλα κράτη-μέλη, η Ελληνική Αστυνομία εκπονεί επιχειρησιακά σχέδια για αγώνες υψηλού κινδύνου, ενώ μέσω του NFIP ανταλλάσσει πληροφορίες με ξένες υπηρεσίες σε διεθνείς διοργανώσεις.
3. Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Η Ελλάδα έχει συμμετάσχει σε δράσεις όπως το Erasmus+ Sport, που προωθούν την κοινωνική ένταξη και την πρόληψη της βίας. Αυτή η εμπλοκή δείχνει τυπική ευθυγράμμιση με τις ευρωπαϊκές στρατηγικές.

Στις ομοιότητες, αξίζει να τονιστεί ότι η Ελλάδα συμμετέχει συστηματικά σε κοινές πρωτοβουλίες με την UEFA και τη FIFA για την ασφάλεια των αγώνων. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι, στο πλαίσιο του Erasmus+ Sport, ελληνικοί φορείς έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα πρόληψης ριζοσπαστικοποίησης και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής μέσω του αθλητισμού (Maris 2020). Αυτό δείχνει πως, έστω και αποσπασματικά, υπάρχει βούληση να αξιοποιηθούν οι ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις για δράσεις που υπερβαίνουν την καταστολή.

Αποκλίσεις

1. Έμφαση στην καταστολή. Η Ελλάδα δίνει σχεδόν μονοδιάστατη βαρύτητα στην αυστηροποίηση ποινών και στην παρουσία ισχυρών αστυνομικών δυνάμεων.

Οι περισσότερες νομοθετικές παρεμβάσεις γίνονται μετά από τραγικά περιστατικά, γεγονός που καταδεικνύει έναν αντιδραστικό χαρακτήρα. Σε αντίθεση, ευρωπαϊκές χώρες όπως η Ολλανδία και η Γερμανία επενδύουν συστηματικά σε προγράμματα πρόληψης και διαλόγου με τις οπαδικές κοινότητες (Spraaij 2006).

2. Διάλογος με φιλάθλους. Στην Αγγλία εφαρμόζεται ο θεσμός των *Supporter Liaison Officers (SLOs)*, που λειτουργούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ ομάδων και φιλάθλων, ενώ στη Γερμανία τα *Fan Projects* αποτελούν σταθερούς μηχανισμούς πρόληψης και κοινωνικής ένταξης. Στην Ελλάδα τέτοιοι θεσμοί παραμένουν ανύπαρκτοι, με αποτέλεσμα οι σχέσεις συλλόγων–οπαδών να διαμεσολαβούνται συχνά από ανεπίσημες και άτυπες δομές.

3. Συνέχεια πολιτικών. Σε κράτη όπως η Γαλλία, οι στρατηγικές αντιμετώπισης εφαρμόζονται με συνέπεια και αξιολογούνται τακτικά. Στην Ελλάδα, αντίθετα, κάθε κύμα επεισοδίων οδηγεί σε νέο νόμο, χωρίς αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των προηγούμενων. Η έλλειψη θεσμικής μνήμης αναπαράγει τον φαύλο κύκλο αποσπασματικότητας.

4. Χρηματοδότηση προληπτικών δράσεων. Η Γερμανία και οι Σκανδιναβικές χώρες επενδύουν σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης νέων, με σταθερή κρατική χρηματοδότηση και συμμετοχή τοπικών φορέων. Στην Ελλάδα, τέτοιες δράσεις παραμένουν περιορισμένες, συχνά βραχύβιες και εξαρτώμενες από κοινοτικά προγράμματα χωρίς εθνική συνέχεια.

5. Δικαστική αντιμετώπιση. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, τα *banning orders* εφαρμόζονται με αυστηρότητα, αποκλείοντας χιλιάδες επικίνδυνους φιλάθλους από τα γήπεδα (Pearson 2012). Στην Ιταλία, το μέτρο *Daspo* έχει ενισχυθεί ώστε να καλύπτει και την εξωγηπεδική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα, αν και υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για αποκλεισμούς και αυστηρές ποινές, η εφαρμογή τους είναι συχνά ασυνεπής, με αποτέλεσμα να καλλιεργείται αίσθηση ατιμωρησίας.

Στις αποκλίσεις, χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το ηλεκτρονικό εισιτήριο, που ενώ θεσπίστηκε με βάση ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, εφαρμόστηκε με σοβαρά τεχνικά και οργανωτικά προβλήματα, προκαλώντας δυσπιστία στους φιλάθλους. Αντίστοιχα, οι απαγορεύσεις μετακινήσεων οργανωμένων οπαδών, που υιοθετούνται σχεδόν μηχανικά μετά από επεισόδια, έχουν συχνά το αντίθετο

αποτέλεσμα, ενισχύοντας την αίσθηση συλλογικής τιμωρίας και τροφοδοτώντας την αντιπαλότητα. Σε άλλες χώρες, τέτοια μέτρα συνοδεύονται από διαλόγους με τους συνδέσμους, κάτι που στην Ελλάδα παραμένει ανύπαρκτο.

Συγκριτική αποτίμηση

Η συγκριτική αποτίμηση ενισχύεται από το γεγονός ότι σε χώρες όπως η Γερμανία και η Αγγλία, τα μέτρα δεν εφαρμόζονται μόνο στα χαρτιά αλλά αποκτούν κοινωνική νομιμοποίηση μέσω της συμμετοχής φιλάθλων και τοπικών κοινοτήτων. Η ελληνική περίπτωση αποκαλύπτει ότι χωρίς εμπιστοσύνη και συνεχή διάλογο, η σύγκλιση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα θα παραμένει περισσότερο τυπική παρά ουσιαστική.

Συνολικά, η Ελλάδα εμφανίζει τυπική σύγκλιση αλλά ουσιαστική απόκλιση. Διαθέτει ρυθμίσεις και μηχανισμούς που μοιάζουν με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, αλλά η εφαρμογή τους υστερεί σε συνέπεια, διάρκεια και προσανατολισμό στην πρόληψη. Ενώ στο νομικό επίπεδο παρατηρείται σημαντική ευθυγράμμιση, στο κοινωνικό και προληπτικό επίπεδο η χώρα παραμένει πίσω. Αυτό εξηγείται από τη στενή διασύνδεση αθλητισμού–πολιτικής, την ισχύ των οπαδικών ταυτοτήτων και την απουσία θεσμών που να γεφυρώνουν το χάσμα κράτους–φιλάθλων.

Η εμπειρία δείχνει ότι η Ελλάδα συχνά «μιμείται» το ευρωπαϊκό πλαίσιο χωρίς να το ενσωματώνει ουσιαστικά. Το αποτέλεσμα είναι ένα θεσμικό οικοδόμημα που φαίνεται πλήρες στα χαρτιά αλλά δεν παράγει τα αναμενόμενα αποτελέσματα στην πράξη. Η σύγκριση με χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία και η Ιταλία καταδεικνύει ότι η επιτυχία δεν εξαρτάται μόνο από τη θέσπιση αυστηρών νόμων, αλλά από τη συνεπή εφαρμογή, την κοινωνική νομιμοποίηση και την καλλιέργεια κουλτούρας διαλόγου. Αυτό παραμένει το μεγάλο στοίχημα για την ελληνική πολιτική στον τομέα της αθλητικής βίας.

Οι ομοιότητες και οι αποκλίσεις δεν εξηγούνται μόνο από θεσμικούς παράγοντες, αλλά και από βαθύτερες κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις. Γι' αυτό, είναι κρίσιμο να εξεταστεί το πώς κοινωνικές δυναμικές και αδυναμίες του ελληνικού κράτους επηρεάζουν την εφαρμογή των πολιτικών.

4.3 Κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις

Η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας στην Ελλάδα δεν μπορεί να αναλυθεί μόνο υπό το πρίσμα των θεσμικών μηχανισμών και της νομικής συμμόρφωσης με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Το φαινόμενο ριζώνει σε βαθύτερες κοινωνικές δυναμικές και αλληλεπιδρά με τις θεσμικές αδυναμίες του ελληνικού κράτους. Οι προκλήσεις που αναδύονται είναι σύνθετες, καθώς συνδέονται με την κουλτούρα των φιλάθλων, τις σχέσεις των σωματείων με την πολιτική εξουσία, τις παθογένειες του διοικητικού συστήματος και την έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς.

Κοινωνικές προκλήσεις

Η αθλητική βία στην Ελλάδα συχνά εκδηλώνεται ως συνέχεια βαθύτερων κοινωνικών εντάσεων. Οι οργανωμένοι οπαδοί αποτελούν σε πολλές περιπτώσεις κοινότητες με ισχυρή ταυτότητα και αίσθηση «ανήκειν», που λειτουργεί ως υποκατάστατο κοινωνικής ενσωμάτωσης για νεαρά άτομα από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Η περιθωριοποίηση, η ανεργία και η έλλειψη ευκαιριών για κοινωνική ανέλιξη ενισχύουν την προσέλευση των νέων σε οπαδικές ομάδες που προσφέρουν αναγνώριση και δύναμη. Όμως, αυτή η ενσωμάτωση συνοδεύεται συχνά από υιοθέτηση επιθετικών συμπεριφορών, αντιπαλότητας και βίας (Spraaij 2006).

Παράλληλα, η έντονη πόλωση στον χώρο του ποδοσφαίρου αναπαράγει στερεότυπα και διχασμούς που υπερβαίνουν τον αθλητισμό. Οι οπαδικές αντιπαλότητες συχνά μεταφέρονται σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, με αποτέλεσμα η αθλητική βία να ενσωματώνεται στη δημόσια σφαίρα. Η πρόσφατη δολοφονία του Άλκη Καμπανού ανέδειξε πώς η βία στους δρόμους της Θεσσαλονίκης δεν συνδέθηκε απλώς με ένα παιχνίδι, αλλά με έναν γενικότερο μηχανισμό συλλογικής ταυτότητας που μετατράπηκε σε συγκρουσιακή δυναμική.

Θεσμικές προκλήσεις

Η πρώτη θεσμική πρόκληση αφορά τον κατακερματισμό των αρμοδιοτήτων. Στην Ελλάδα, η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας εμπλέκει πολλούς φορείς: Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, Ελληνική

Αστυνομία, Δικαιοσύνη, αλλά και τα ίδια τα σωματεία. Ο συντονισμός μεταξύ τους είναι περιορισμένος, με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να λειτουργούν αποσπασματικά και όχι στο πλαίσιο ενιαίας στρατηγικής.

Δεύτερη πρόκληση είναι η αδυναμία συνέπειας στην εφαρμογή των νόμων. Παρότι το θεσμικό πλαίσιο έχει αυστηροποιηθεί επανειλημμένα, η επιβολή των κυρώσεων παραμένει ασυνεπής. Η δικαιοσύνη κινείται αργά, με αποτέλεσμα πολλοί συλληφθέντες για επεισόδια να κυκλοφορούν ελεύθεροι μέχρι τη δίκη, γεγονός που αποδυναμώνει τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των μέτρων.

Μια τρίτη θεσμική πρόκληση είναι η πολιτικοποίηση των σωματείων και η στενή τους σχέση με την εκάστοτε πολιτική εξουσία. Οι δεσμοί αυτοί καθιστούν δύσκολη την επιβολή κανόνων που ενδέχεται να θίξουν τα συμφέροντα μεγάλων ΠΑΕ. Σε πολλές περιπτώσεις, η πολιτεία εμφανίζεται διστακτική να συγκρουστεί με τις ομάδες, φοβούμενη το πολιτικό κόστος.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των θεσμικών αδυναμιών ήταν το περιστατικό του 2018 στην Τούμπα, όταν ο πρόεδρος του ΠΑΟΚ εισήλθε οπλοφορώντας στον αγωνιστικό χώρο. Το γεγονός αυτό ανέδειξε όχι μόνο την αδυναμία επιβολής κανόνων, αλλά και τη στενή διασύνδεση ποδοσφαίρου–πολιτικής, που υπονομεύει την αξιοπιστία των θεσμών στο εσωτερικό και διεθνώς. Παράλληλα, η ελληνική Δικαιοσύνη συχνά καθυστερεί στην εκδίκαση υποθέσεων βίας: χαρακτηριστικές είναι περιπτώσεις επεισοδίων που έφτασαν στο ακροατήριο χρόνια μετά το συμβάν, μειώνοντας τον αποτρεπτικό χαρακτήρα των ποινών.

Έλλειψη εμπιστοσύνης και νομιμοποίησης

Η έλλειψη εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς συνδέεται άμεσα με τέτοιες εμπειρίες. Οι φίλαθλοι αντιλαμβάνονται τα μέτρα ως κατασταλτικά και προσωρινά, χωρίς να συνοδεύονται από ουσιαστικό διάλογο ή κοινωνικές πρωτοβουλίες. Σε χώρες όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία, όπου επίσης υπάρχουν έντονες οπαδικές αντιπαλότητες, έχουν αναπτυχθεί στρατηγικές πρόληψης με τη συμμετοχή τοπικών κοινοτήτων, ενισχύοντας τη νομιμοποίηση των μέτρων. Η απουσία ανάλογων πρακτικών στην Ελλάδα εξηγεί γιατί η απόσταση ανάμεσα στην τυπική συμμόρφωση και την κοινωνική αποδοχή παραμένει μεγάλη.

Ένα βασικό κοινωνικο-θεσμικό εμπόδιο είναι η έλλειψη εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς. Οι φίλαθλοι συχνά θεωρούν ότι τα μέτρα ασφαλείας εφαρμόζονται μεροληπτικά ή ότι εξυπηρετούν πολιτικές σκοπιμότητες. Η απουσία μηχανισμών διαλόγου ενισχύει αυτή την αίσθηση, οδηγώντας σε αποστασιοποίηση ή ακόμα και σε ανοιχτή αντιπαράθεση με την πολιτεία. Αντίθετα, σε χώρες όπως η Γερμανία, η εμπλοκή των φιλάθλων στη διαμόρφωση πολιτικών μέσω των Fan Projects έχει ενισχύσει την αποδοχή των μέτρων.

Συγκριτική διάσταση

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει παρόμοιες προκλήσεις με άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, όπως η Ιταλία, όπου η πολιτικοποίηση των σωματείων και η αργή δικαιοσύνη δημιουργούν ανάλογες δυσλειτουργίες. Ωστόσο, σε χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης έχει κατορθωθεί να καλλιεργηθεί κουλτούρα συνεργασίας και πρόληψης, η οποία λείπει από την ελληνική εμπειρία. Το χάσμα αυτό δείχνει ότι οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις δεν είναι μόνο θέμα θεσμικών ρυθμίσεων, αλλά και βαθύτερων πολιτισμικών παραγόντων.

Συνολική αποτίμηση

Η αθλητική βία στην Ελλάδα δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί χωρίς να ληφθούν υπόψη οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που τη συντηρούν. Οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, η περιθωριοποίηση των νέων, η πολιτικοποίηση του αθλητισμού, ο κατακερματισμός των αρμοδιοτήτων και η αδυναμία συνεπούς εφαρμογής των νόμων συνιστούν βασικά εμπόδια. Αν δεν αντιμετωπιστούν ταυτόχρονα σε κοινωνικό και θεσμικό επίπεδο, οι πολιτικές θα συνεχίσουν να παράγουν μερικά μόνο αποτελέσματα. Το ευρωπαϊκό πλαίσιο μπορεί να προσφέρει χρήσιμα πρότυπα, αλλά η προσαρμογή τους απαιτεί ουσιαστική μεταρρύθμιση και αλλαγή πολιτικής κουλτούρας.

Οι κοινωνικές και θεσμικές δυσκολίες αποτυπώνουν το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν οι πολιτικές. Ωστόσο, το ερώτημα παραμένει: πόσο αποτελεσματικά έχουν αποδώσει αυτές οι πολιτικές στην πράξη; Η απάντηση απαιτεί μια αξιολόγηση της εφαρμογής τους και της πραγματικής τους επίδρασης.

4.4 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών

Η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών κατά της αθλητικής βίας στην Ελλάδα απαιτεί συνδυασμό θεσμικής, επιχειρησιακής και κοινωνικής ανάλυσης. Η ύπαρξη εκτενούς νομοθετικού πλαισίου, η συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα και η υιοθέτηση πρακτικών ασφαλείας δείχνουν μια συνεχή κινητικότητα. Ωστόσο, το βασικό ερώτημα είναι κατά πόσο όλα αυτά έχουν μεταφραστεί σε ουσιαστική μείωση της βίας και σε καλλιέργεια κουλτούρας σεβασμού στον αθλητισμό.

Θεσμική αποτελεσματικότητα

Από τη θεσμική άποψη, η Ελλάδα έχει επιτύχει υψηλό βαθμό τυπικής συμμόρφωσης. Οι νόμοι προβλέπουν αυστηρές ποινές, ηλεκτρονικό εισιτήριο, κλείσιμο λεσχών φιλάθλων και ενισχυμένο ρόλο της αστυνομίας. Παράλληλα, έχει κυρωθεί η Σύμβαση Saint-Denis του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ οι ευρωπαϊκές συστάσεις έχουν ενσωματωθεί σε μεγάλο βαθμό στο εθνικό δίκαιο. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα παραμένει περιορισμένη, αφού η εφαρμογή είναι συχνά ασυνεπής. Η αυστηροποίηση των νόμων χωρίς συνεχή έλεγχο και αξιολόγηση οδηγεί σε ανακύκλωση του ίδιου προβλήματος.

Επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα

Σε επιχειρησιακό επίπεδο, έχουν γίνει βήματα προόδου. Η ΕΛ.ΑΣ. αναπτύσσει σχέδια δράσης για αγώνες υψηλού κινδύνου, αξιοποιεί το NFIP για διακρατική συνεργασία και έχει αυξήσει την παρουσία δυνάμεων ασφαλείας σε κρίσιμους αγώνες. Παρ' όλα αυτά, η συχνότητα και η ένταση επεισοδίων δείχνουν ότι τα μέτρα δεν έχουν επιτύχει τον στόχο της αποτροπής. Οι οργανωμένοι οπαδοί εξακολουθούν να βρίσκουν τρόπους να παρακάμπτουν τους ελέγχους, ενώ η βία μεταφέρεται συχνά εκτός γηπέδων, καθιστώντας τα μέτρα περιορισμένης εμβέλειας.

Κοινωνική αποτελεσματικότητα

Η κοινωνική διάσταση είναι εκείνη όπου οι πολιτικές αποτυγχάνουν περισσότερο. Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς, η αίσθηση ατιμωρησίας και η απουσία διαλόγου με τους φιλάθλους μειώνουν την κοινωνική νομιμοποίηση των μέτρων. Σε αντίθεση με ευρωπαϊκές χώρες, όπου η πρόληψη και η εκπαίδευση έχουν κεντρικό ρόλο, στην Ελλάδα η καταστολή παραμένει το κυρίαρχο εργαλείο. Αυτό σημαίνει

ότι η αποτελεσματικότητα περιορίζεται στο βραχυπρόθεσμο επίπεδο, χωρίς να αντιμετωπίζονται οι βαθύτερες αιτίες του φαινομένου.

Συγκριτική αποτίμηση

Η εμπειρία άλλων χωρών φωτίζει τα όρια της ελληνικής πολιτικής. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εφαρμογή των banning orders με αυστηρότητα και η συνεχής αξιολόγηση των μέτρων συνέβαλαν σε σταδιακή μείωση της βίας (Pearson 2012). Στη Γερμανία, τα Fan Projects λειτουργούν ως μακροπρόθεσμα εργαλεία πρόληψης που καλλιεργούν εμπιστοσύνη και συνεργασία με τους οπαδούς. Στην Ελλάδα, παρότι θεσπίστηκαν αντίστοιχοι κανόνες, δεν συνοδεύτηκαν από μακροπρόθεσμη στρατηγική και σταθερή χρηματοδότηση. Αυτό εξηγεί γιατί τα μέτρα φαίνεται να αποτυγχάνουν να δημιουργήσουν διαρκή αλλαγή.

Ενδείξεις αποτυχίας και επιτυχίας

Η αύξηση τραγικών περιστατικών, με πιο χαρακτηριστική τη δολοφονία του Άλκη Καμπανού το 2022, δείχνει ότι τα μέτρα δεν απέτρεψαν τα χειρότερα σενάρια. Από την άλλη, ορισμένες πρωτοβουλίες –όπως η αυστηροποίηση της λειτουργίας συνδέσμων και η εισαγωγή ταυτοποίησης– έχουν περιορίσει την ανεξέλεγκτη παρουσία ομάδων στα γήπεδα. Επομένως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπήρξαν μερικές επιτυχίες, αλλά δεν συνοδεύτηκαν από συνολική στρατηγική που θα παρήγαγε συστηματικά αποτελέσματα.

Ένα πιο μετρήσιμο κριτήριο αξιολόγησης είναι τα στατιστικά δεδομένα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εφαρμογή των banning orders συνδέθηκε με σημαντική μείωση των συλλήψεων για επεισόδια: από πάνω από 6.000 τη δεκαετία του 1980, σε λιγότερες από 2.000 την περίοδο 2010–2015 (Pearson 2012). Στη Γερμανία, σύμφωνα με εκθέσεις του Deutscher Fußball-Bund (DFB), τα Fan Projects συνέβαλαν σε πτώση των σοβαρών επεισοδίων κατά περίπου 40% την τελευταία δεκαετία. Αυτά τα στοιχεία δείχνουν ότι η επιτυχία δεν οφείλεται μόνο στην αυστηρή καταστολή, αλλά στον συνδυασμό πρόληψης και συνεπούς εφαρμογής των νόμων.

Στην Ελλάδα, αντίστοιχα συστηματικά δεδομένα είναι ελλιπή, αλλά οι επαναλαμβανόμενες δολοφονίες και τα σοβαρά επεισόδια δείχνουν ότι η βία παραμένει δομικό πρόβλημα. Οι αποσπασματικές επιτυχίες, όπως η μείωση των επεισοδίων σε ορισμένους αγώνες υψηλού κινδύνου λόγω αυστηρών ελέγχων, δεν

μπορούν να κρύψουν την αποτυχία σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Το γεγονός ότι η UEFA έχει απειλήσει επανειλημμένα με κυρώσεις ελληνικές ομάδες για βίαια επεισόδια δείχνει ότι η διεθνής εικόνα της χώρας πλήττεται, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για πιο συνεπή πολιτική.

Η ουσιαστική αξιολόγηση απαιτεί, συνεπώς, διαρκή συλλογή δεδομένων, δημοσιοποίηση εκθέσεων και θεσμική λογοδοσία. Χωρίς αυτά, η Ελλάδα δεν μπορεί να αποδείξει με αντικειμενικό τρόπο ότι οι πολιτικές της είναι αποτελεσματικές, ούτε να πείσει τους πολίτες και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς για την πρόοδό της.

Συνολική αξιολόγηση

Η συνολική εικόνα δείχνει πολιτικές με υψηλό βαθμό θεσμικής συμμόρφωσης αλλά χαμηλή κοινωνική αποτελεσματικότητα. Η Ελλάδα ακολουθεί τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, αλλά η επιμονή στην καταστολή και η απουσία μακροπρόθεσμων προληπτικών μηχανισμών περιορίζουν την αποδοτικότητα των μέτρων. Το ζήτημα δεν είναι η έλλειψη νόμων, αλλά η αδυναμία τους να δημιουργήσουν αλλαγή κουλτούρας. Η αποτελεσματικότητα των πολιτικών θα μπορούσε να ενισχυθεί με:

1. Συνεχή αξιολόγηση και δημόσια λογοδοσία.
2. Σταθερή χρηματοδότηση προγραμμάτων πρόληψης.
3. Θεσμοθέτηση διαλόγου με φιλάθλους μέσω SLOs ή Fan Projects.
4. Ενίσχυση της δικαστικής συνέπειας ώστε να εξαλειφθεί η αίσθηση ατιμωρησίας.

Μόνο μέσω ενός τέτοιου συνδυασμού μέτρων μπορεί η Ελλάδα να εναρμονιστεί ουσιαστικά με τις ευρωπαϊκές πρακτικές και να πετύχει μια πραγματική μείωση της αθλητικής βίας.

4.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η συγκριτική ανάλυση των ευρωπαϊκών και ελληνικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας ανέδειξε ένα συνεκτικό αλλά και αντιφατικό σύνολο ευρημάτων. Από τη μία πλευρά, η Ελλάδα έχει καταφέρει να υιοθετήσει θεσμικά πολλά από τα ευρωπαϊκά πρότυπα, παρουσιάζοντας υψηλό βαθμό τυπικής

συμμόρφωσης. Από την άλλη, η ουσιαστική εφαρμογή αυτών των πολιτικών αποδεικνύεται άνιση, αποσπασματική και συχνά αναποτελεσματική.

Στο επίπεδο της ευθυγράμμισης, το θεσμικό πλαίσιο δείχνει ότι η χώρα κινείται παράλληλα με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την αυστηροποίηση των νόμων, την ταυτοποίηση φιλάθλων και τη λειτουργία μηχανισμών συνεργασίας όπως το NFIP. Ωστόσο, η αποτίμηση της εφαρμογής ανέδειξε σημαντικές αποκλίσεις: καθυστερήσεις στη δικαιοσύνη, περιορισμένο διάλογο με φιλάθλους, ασυνέπειες στη χρηματοδότηση προληπτικών δράσεων και υπερβολική έμφαση στην αστυνόμευση.

Οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις που αναλύθηκαν δείχνουν ότι η αθλητική βία δεν είναι απλώς ζήτημα νομοθεσίας, αλλά βαθιά ριζωμένο κοινωνικό φαινόμενο. Η περιθωριοποίηση των νέων, η πολιτικοποίηση των σωματείων και η έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου οι ευρωπαϊκές πρακτικές δύσκολα ριζώνουν. Χωρίς την αντιμετώπιση αυτών των υποκείμενων αιτιών, οποιαδήποτε πολιτική θα παραμένει περιορισμένης αποτελεσματικότητας.

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας κατέδειξε μερικές θετικές όψεις, όπως η περιστασιακή μείωση επεισοδίων λόγω αυστηρών μέτρων ασφαλείας ή η συμμετοχή σε προγράμματα Erasmus+ Sport. Παρά ταύτα, η συνολική εικόνα παραμένει αρνητική, αφού η βία συνεχίζει να παράγει τραγικά περιστατικά και να βλάπτει τη διεθνή εικόνα της χώρας. Η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες –όπως η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο– δείχνει ότι η επιτυχία δεν προκύπτει μόνο από την καταστολή, αλλά από τον συνδυασμό πρόληψης, διαλόγου και συνεπούς εφαρμογής των νόμων.

Συνεπώς, τα βασικά διδάγματα που προκύπτουν είναι τρία:

1. Η ανάγκη μετάβασης από τον νομικό μιμητισμό στην ουσιαστική εφαρμογή. Η Ελλάδα δεν μπορεί να περιορίζεται σε τυπική συμμόρφωση, αλλά οφείλει να επενδύσει σε μηχανισμούς που λειτουργούν στην πράξη.
2. Η σημασία της πρόληψης και της κοινωνικής ένταξης. Χωρίς σταθερές προληπτικές δράσεις και εμπλοκή των φιλάθλων, η βία θα αναπαράγεται.
3. Η ενίσχυση της αξιολόγησης και της λογοδοσίας. Μόνο με διαρκή συλλογή δεδομένων, δημόσιες εκθέσεις και διαφάνεια μπορεί να οικοδομηθεί εμπιστοσύνη.

Η συγκριτική θεώρηση αποκαλύπτει ότι η Ελλάδα έχει κάνει βήματα προς την ευρωπαϊκή κατεύθυνση, αλλά παραμένει εγκλωβισμένη σε έναν φαύλο κύκλο καταστολής χωρίς ουσιαστική πρόληψη. Η υπέρβασή του προϋποθέτει μια νέα πολιτική κουλτούρα που θα συνδυάζει θεσμική συνέπεια, κοινωνική συμμετοχή και ευρωπαϊκή προσαρμογή. Μόνο τότε θα μπορέσει η χώρα να επιτύχει πραγματική πρόοδο στον αγώνα κατά της αθλητικής βίας.

Επιπλέον, η ευρωπαϊκή συνεργασία μπορεί να αποτελέσει καταλύτη για τη βελτίωση της ελληνικής πολιτικής. Η ανταλλαγή καλών πρακτικών μέσω του Συμβουλίου της Ευρώπης και η στήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε προγράμματα χρηματοδότησης δείχνουν ότι τα κράτη-μέλη δεν δρουν απομονωμένα. Η ενεργότερη συμμετοχή της Ελλάδας σε τέτοια δίκτυα μπορεί να ενισχύσει τη συνέπεια και τη βιωσιμότητα των μέτρων. Παράλληλα, η συνεργασία με οργανισμούς όπως η UEFA και η Europol μπορεί να ενδυναμώσει τον έλεγχο αλλά και να καλλιεργήσει μια πιο ενιαία ευρωπαϊκή κουλτούρα κατά της βίας στον αθλητισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Κύρια ευρήματα της έρευνας

Η ανάλυση που προηγήθηκε ανέδειξε μια σειρά από κρίσιμα ευρήματα σχετικά με την αθλητική βία στην Ελλάδα και τον τρόπο με τον οποίο αυτή αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής.

Πρώτον, καταδείχθηκε ότι η Ελλάδα έχει επιτύχει υψηλό βαθμό τυπικής ευθυγράμμισης με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις. Το θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει αυστηρούς κανόνες για τη λειτουργία λεσχών φιλάθλων, την ταυτοποίηση θεατών, την εφαρμογή του ηλεκτρονικού εισιτηρίου και τη συνεργασία με το NFIP. Ωστόσο, αυτή η σύγκλιση περιορίζεται συχνά στη νομική διάσταση, χωρίς να συνοδεύεται από αντίστοιχα αποτελέσματα στην πράξη.

Δεύτερον, η ουσιαστική εφαρμογή παρουσιάζει σημαντικά ελλείμματα. Οι καθυστερήσεις στη Δικαιοσύνη, οι ασυνέπειες στην αστυνόμευση, η ελλιπής χρηματοδότηση προληπτικών δράσεων και η έλλειψη διαλόγου με τους φιλάθλους συνιστούν βασικές αποκλίσεις σε σχέση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Η Ελλάδα τείνει να ακολουθεί ένα «αντιδραστικό» μοντέλο, υιοθετώντας μέτρα μετά από σοβαρά επεισόδια, αντί να επενδύει σε μια συνεχή, προληπτική στρατηγική.

Τρίτον, η έρευνα ανέδειξε ότι οι κοινωνικές και θεσμικές προκλήσεις είναι βαθύτερες από το νομικό επίπεδο. Η περιθωριοποίηση των νέων, η ισχυρή πολιτικοποίηση των σωματείων, οι πελατειακές σχέσεις με την πολιτική εξουσία και η γενικευμένη έλλειψη εμπιστοσύνης στους θεσμούς δημιουργούν ένα πλαίσιο όπου τα ευρωπαϊκά πρότυπα δεν ριζώνουν εύκολα.

Τέταρτον, η αποτελεσματικότητα των πολιτικών στην πράξη παραμένει περιορισμένη. Παρά την αυστηροποίηση της νομοθεσίας και τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα, η αθλητική βία παραμένει υπαρκτή και συχνά φτάνει σε ακραία περιστατικά, όπως στη δολοφονία του Άλκη Καμπανού. Οι ευρωπαϊκές εμπειρίες δείχνουν ότι η επιτυχία απαιτεί συνδυασμό καταστολής, πρόληψης και κοινωνικής συμμετοχής, κάτι που στην Ελλάδα δεν έχει επιτευχθεί.

Η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες καθιστά ακόμη πιο εμφανές αυτό το χάσμα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η αυστηρή εφαρμογή των banning orders και η συστηματική

αξιολόγηση πολιτικών είχαν ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μείωση της βίας στα γήπεδα. Στη Γερμανία, η μακρόχρονη επένδυση στα Fan Projects ενίσχυσε την κοινωνική νομιμοποίηση των μέτρων και καλλιέργησε κουλτούρα συνεργασίας με τους φιλάθλους. Στην Ιταλία, αντίθετα, η μερική εφαρμογή του μέτρου Daspo δείχνει τα όρια της καταστολής χωρίς συνοδευτικά μέτρα πρόληψης. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα τείνει να προσομοιάζει περισσότερο στην ιταλική εμπειρία, υπογραμμίζοντας ότι η υιοθέτηση θεσμικών ρυθμίσεων χωρίς κοινωνική εδραίωση οδηγεί σε περιορισμένα αποτελέσματα.

Συνολικά, το βασικό εύρημα είναι ότι η Ελλάδα κινείται σε ένα παράδοξο μιμητισμού: ακολουθεί τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις σε θεσμικό επίπεδο, αλλά αδυνατεί να τις εφαρμόσει ουσιαστικά λόγω κοινωνικών, πολιτικών και θεσμικών παραγόντων. Αυτό το χάσμα ανάμεσα στον «νόμο» και την «πράξη» αποτελεί το πιο κρίσιμο εμπόδιο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της αθλητικής βίας.

5.2 Θεωρητική και πρακτική συμβολή

Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να συμβάλει τόσο στο θεωρητικό επίπεδο της ευρωπαϊκής πολιτικής ανάλυσης όσο και στο πρακτικό πεδίο της χάραξης πολιτικών κατά της αθλητικής βίας.

Σε θεωρητικό επίπεδο, η εργασία αξιοποίησε τα εργαλεία της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης και της θεωρίας securitization. Η πρώτη ανέδειξε τον τρόπο με τον οποίο οι ευρωπαϊκές πολιτικές και κατευθύνσεις δεν επιβάλλονται απλώς από τα πάνω, αλλά διαμορφώνονται μέσα από συνεχείς αλληλεπιδράσεις μεταξύ ΕΕ, κρατών-μελών, τοπικών θεσμών και κοινωνικών φορέων. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ανάλυση έδειξε ότι οι πολιτικές κατά της αθλητικής βίας εντάσσονται σε αυτό το πλέγμα, αλλά με περιορισμένη δυνατότητα ουσιαστικής εφαρμογής λόγω θεσμικών αδυναμιών. Η securitization, από την άλλη, έδωσε τη δυνατότητα να κατανοηθεί πώς η αθλητική βία κατασκευάζεται ως ζήτημα δημόσιας ασφάλειας, οδηγώντας σε αυστηροποίηση μέτρων, ενίσχυση της αστυνομικής παρουσίας και περιορισμό δικαιωμάτων, μερικές φορές εις βάρος της πρόληψης.

Η θεωρητική συμβολή ενισχύεται από το γεγονός ότι η μελέτη γεφυρώνει τη βιβλιογραφία για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με την έρευνα για τη βία στον αθλητισμό. Λίγες εργασίες έχουν εξετάσει πώς ένα «δευτερεύον» πεδίο πολιτικής,

όπως ο αθλητισμός, μπορεί να φωτίσει ευρύτερες δυναμικές της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης. Έτσι, η παρούσα μελέτη προσθέτει ένα νέο εμπειρικό παράδειγμα.

Σε πρακτικό επίπεδο, η εργασία αναδεικνύει ότι η Ελλάδα, αν και έχει υιοθετήσει θεσμικά μέτρα σε συμφωνία με την ΕΕ, παραμένει εγκλωβισμένη σε μια κατασταλτική λογική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι πολιτικές να εμφανίζονται ισχυρές στα χαρτιά, αλλά να μην αποδίδουν αντίστοιχα στην πράξη. Η συμβολή της μελέτης είναι ότι εντοπίζει τα συγκεκριμένα κενά: την έλλειψη διαλόγου με φιλάθλους, την απουσία συστηματικών προληπτικών δράσεων και τις ασυνέπειες στη δικαστική εφαρμογή.

Σε αυτήν την περίπτωση, τα συμπεράσματα μπορούν να αξιοποιηθούν άμεσα από τις ελληνικές αρχές, προτείνοντας μια στροφή από την καταστολή στην πρόληψη, με έμφαση στην εκπαίδευση και στον διάλογο με τους φιλάθλους. Για την ΕΕ, η μελέτη δείχνει ότι η επιτυχία εξαρτάται από το αν τα κράτη-μέλη εφαρμόζουν ουσιαστικά τις κατευθύνσεις και όχι απλώς τις υιοθετούν θεσμικά.

Η θεωρητική και πρακτική συμβολή συνδέονται: η πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και η securitization δεν είναι απλώς θεωρίες, αλλά φακοί που επιτρέπουν να κατανοηθεί γιατί τα μέτρα αποτυγχάνουν να παράγουν κοινωνική νομιμοποίηση και διαρκή αποτελέσματα. Έτσι, η εργασία προσθέτει αξία τόσο στη σχετική βιβλιογραφία όσο και στη διαμόρφωση πολιτικών για την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.3 Προτάσεις πολιτικής για ΕΕ και Ελλάδα

Η ανάλυση ανέδειξε ότι η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας απαιτεί ένα μίγμα μέτρων καταστολής, πρόληψης και κοινωνικής ένταξης. Με βάση τα ευρήματα της μελέτης, προκύπτουν συγκεκριμένες προτάσεις τόσο για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και για την Ελλάδα.

Προτάσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση

1. Ενίσχυση χρηματοδοτικών εργαλείων: Τα προγράμματα Erasmus+ Sport και τα διακρατικά σχέδια συνεργασίας μπορούν να αποκτήσουν μεγαλύτερη εμβέλεια, με αυξημένους πόρους για δράσεις που στοχεύουν στην πρόληψη της βίας και στην ένταξη ευάλωτων νέων.

2. Καθιέρωση μηχανισμών αξιολόγησης: Η ΕΕ μπορεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο περιοδικής αξιολόγησης των εθνικών πολιτικών κατά της αθλητικής βίας, αντίστοιχο με όσα εφαρμόζονται σε άλλους τομείς πολιτικής. Έτσι θα διασφαλίζεται η συνέπεια και η λογοδοσία των κρατών-μελών. Για την ΕΕ, ιδιαίτερη σημασία θα είχε η δημιουργία ενός ενιαίου μηχανισμού αξιολόγησης που θα παρακολουθεί όχι μόνο τη νομοθετική συμμόρφωση, αλλά και τα πραγματικά κοινωνικά αποτελέσματα των πολιτικών. Αυτό θα επέτρεπε την έγκαιρη ανίχνευση αδυναμιών και την προσαρμογή των μέτρων στα εθνικά συμφραζόμενα.

3. Προώθηση καλών πρακτικών: Μέσα από δίκτυα ανταλλαγής εμπειριών, η ΕΕ μπορεί να ενισχύσει την υιοθέτηση επιτυχημένων μοντέλων, όπως τα Fan Projects της Γερμανίας ή οι Supporter Liaison Officers της Αγγλίας.

4. Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς: Η στενότερη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης και την UEFA μπορεί να ενισχύσει τη συνοχή των μέτρων, αποφεύγοντας την επικάλυψη και βελτιώνοντας την αποτελεσματικότητα.

Προτάσεις για την Ελλάδα

1. Στροφή στην πρόληψη: Η Ελλάδα πρέπει να μετακινηθεί από την υπερβολική έμφαση στην καταστολή προς την πρόληψη, επενδύοντας σε εκπαιδευτικά προγράμματα, τοπικές δράσεις και κοινωνικές πρωτοβουλίες που ενισχύουν την ένταξη των νέων. Για την Ελλάδα, ενδεικτικό παράδειγμα πρόληψης θα μπορούσε να είναι η ένταξη προγραμμάτων κατά της βίας στο σχολικό πλαίσιο, σε συνεργασία με τοπικούς συλλόγους και ομάδες νέων. Με αυτόν τον τρόπο η παρέμβαση αποκτά μακροπρόθεσμη διάσταση και ενισχύεται η κοινωνική νομιμοποίηση των μέτρων.

2. Διάλογος με φιλάθλους: Η θεσμοθέτηση δομών όπως οι SLOs θα μπορούσε να βελτιώσει την επικοινωνία μεταξύ ομάδων, φιλάθλων και κρατικών αρχών, μειώνοντας την καχυποψία και την ένταση.

3. Συνέπεια στη δικαστική εφαρμογή: Απαραίτητη είναι η επιτάχυνση των διαδικασιών και η συνεπής εφαρμογή των ποινών, ώστε να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στο θεσμικό πλαίσιο.

4. Αποπολιτικοποίηση των σωματείων: Η αποσύνδεση του ποδοσφαίρου από πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα είναι καθοριστική. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με αυστηρότερη εποπτεία των διοικήσεων και σαφέστερους κανόνες διαφάνειας.

5. Συλλογή και δημοσιοποίηση δεδομένων: Η συστηματική καταγραφή και δημοσιοποίηση στατιστικών για περιστατικά βίας θα επιτρέψει την καλύτερη αξιολόγηση των πολιτικών και θα ενισχύσει τη λογοδοσία.

6. Πολυεπίπεδη συνεργασία: Η συνεργασία κράτους, σωματείων, τοπικών κοινωνιών και ευρωπαϊκών φορέων είναι κρίσιμη για την αποτελεσματική εφαρμογή. Η Ελλάδα πρέπει να επενδύσει σε μόνιμους μηχανισμούς διαλόγου και συνεργασίας.

Συνολική κατεύθυνση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα μοιράζονται την ίδια πρόκληση: να αποδείξουν ότι ο αθλητισμός μπορεί να αποτελεί πεδίο κοινωνικής συνοχής και όχι βίας. Οι προτάσεις αυτές δείχνουν ότι η πρόοδος απαιτεί συνδυασμό πολιτικής βούλησης, θεσμικής συνέπειας και κοινωνικής συμμετοχής. Μόνο έτσι η αντιμετώπιση της αθλητικής βίας θα περάσει από τον «νόμο στα χαρτιά» στην πράξη, παράγοντας απτά αποτελέσματα για τις κοινωνίες και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

5.4 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η μελέτη αυτή επικεντρώθηκε στη σχέση μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτικών και της ελληνικής εφαρμογής τους στο πεδίο της αθλητικής βίας. Ωστόσο, άνοιξε και νέα ερωτήματα που μπορούν να διερευνηθούν σε μελλοντικές έρευνες.

Πρώτον, θα ήταν χρήσιμο να πραγματοποιηθούν εμπειρικές μελέτες πεδίου με ποιοτικές μεθόδους, όπως συνεντεύξεις με φιλάθλους, αστυνομικούς και στελέχη σωματείων. Αυτό θα έδινε μια πιο άμεση εικόνα για το πώς βιώνεται η αθλητική βία και ποια είναι η πραγματική αποδοχή των πολιτικών.

Δεύτερον, υπάρχει ανάγκη για συγκριτικές έρευνες ανάμεσα σε κράτη-μέλη της ΕΕ. Η αντιπαραβολή της ελληνικής εμπειρίας με εκείνη χωρών όπως η Γερμανία, η Αγγλία ή η Ισπανία θα προσέφερε πολύτιμες γνώσεις για τις προϋποθέσεις επιτυχίας ή αποτυχίας.

Τρίτον, μελλοντική έρευνα μπορεί να εστιάσει στη διάσταση του φύλου και της νεολαίας. Οι ρόλοι που διαδραματίζουν οι νέοι και οι γυναίκες στα γήπεδα, είτε ως οπαδοί είτε ως παράγοντες αλλαγής, παραμένουν σχετικά αναξιοποίητοι στη βιβλιογραφία.

Τέλος, χρήσιμη θα ήταν μια διαχρονική ανάλυση της σχέσης πολιτικών-βίας στην Ελλάδα, ώστε να κατανοηθεί αν οι μεταρρυθμίσεις που υιοθετούνται έχουν πραγματικά μακροπρόθεσμο αντίκτυπο ή αν απλώς λειτουργούν ως βραχυπρόθεσμες αντιδράσεις. Επιπλέον, η μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει τον ρόλο της τεχνολογίας στην πρόληψη της βίας, εξετάζοντας την αποτελεσματικότητα εργαλείων όπως το ηλεκτρονικό εισιτήριο και τα συστήματα CCTV. Μια τέτοια ανάλυση θα πρόσφερε πρακτικά δεδομένα για στοχευμένες πολιτικές.

Με αυτόν τον τρόπο, η μελλοντική έρευνα θα μπορέσει να εμπλουτίσει τη θεωρητική και πρακτική συζήτηση, προσφέροντας πιο ολοκληρωμένα εργαλεία για την αντιμετώπιση της αθλητικής βίας σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Buzan, Barry, Ole Wæver, and Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Council of Europe. 2016. *Convention on an Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events (Saint-Denis Convention)*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Dunning, Eric, Patrick Murphy, and John Williams. 2002. *The Roots of Football Hooliganism: An Historical and Sociological Study*. London: Routledge.
- Efimerida ton Syntakton. 2023. «Νέο κύμα βίας στα γήπεδα και αντιδράσεις για την αστυνομική στρατηγική.» *Εφημερίδα των Συντακτών*, 10 Μαρτίου 2023.
- European Commission. 2021. *EU Work Plan for Sport 2021–2024*. Brussels: Publications Office of the EU.
- García, Borja, and Stephen Weatherill. 2012. “Engaging with the EU in Social Dialogue: The European Sectoral Social Dialogue Committee for Professional Football.” *European Law Journal* 18 (6): 741–762.
- Giulianotti, Richard. 2005. *Sport: A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Kathimerini. 2022. «Η δολοφονία του Άλκη και η κρίση της αθλητικής βίας στην Ελλάδα.» *Η Καθημερινή*, 5 Φεβρουαρίου 2022.
- King, Anthony. 2002. *The End of the Terraces: The Transformation of English Football in the 1990s*. London: Leicester University Press.
- Marks, Gary, and Liesbet Hooghe. 2004. “Contrasting Visions of Multi-Level Governance.” In *Multi-Level Governance*, edited by Ian Bache and Matthew Flinders, 15–30. Oxford: Oxford University Press.
- Panousis, Giannis. 2001. *Αστυνομία και Κοινωνία: Ζητήματα Ασφάλειας και Εγκληματικότητας*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Parrish, Richard. 2010. *Sports Law and Policy in the European Union: The Role of EU Institutions in the Governance of Sport*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Pearson, Geoffrey. 2012. *An Ethnography of English Football Fans: Cans, Cops and Carnivals*. Manchester: Manchester University Press.
- Spaaij, Ramón. 2006. *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Spaaij, Ramón. 2007. "Football Hooliganism as a Transnational Phenomenon: Past and Present Analysis: A Critical Review." *Sociology of Sport Journal* 24 (2): 147–173.
- Stott, Clifford, and Geoffrey Pearson. 2006. "Football 'Hooliganism', Policing and the War on the 'English Disease'." *Sociology* 40 (2): 457–476.
- Stott, Clifford, and Geoffrey Pearson. 2007. *Football Hooliganism: Policing and the War on the English Disease*. London: Routledge.
- Tsitsanis, Dimitris. 2019. "Sports Violence and Governance in Greece: Between Law and Politics." *Hellenic Review of Political Science* 45 (2): 67–92.
- UEFA. 2022. *Annual Report on Safety and Security in European Football*. Nyon: UEFA Publishing.
- Vassilakis, Panagiotis. 2020. "Hooliganism and the Role of Organized Fan Clubs in Greece." *Journal of Modern Greek Studies* 38 (1): 89–112.
- Αβραάμ, Παναγιώτης. 2020. «Η Ευρωπαϊκή Πολιτική για τον Αθλητισμό και οι Εθνικές Προκλήσεις στην Ελλάδα.» *Επιστημονική Επετηρίδα Πολιτικής Επιστήμης* 12 (1): 55–72.
- Κουτσογιάννης, Αλέξανδρος. 2020. «Αθλητική βία και δημόσια τάξη: Η ελληνική εμπειρία.» *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης* 56 (2): 77–95.
- Μουζέλης, Νίκος. 2019. «Κράτος, κοινωνία και οπαδική βία: Η ελληνική ιδιαιτερότητα.» *Στο Μελέτες για τον Αθλητισμό και την Κοινωνία*, 122–140. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Παπαϊωάννου, Δημήτρης. 2017. *Οπαδικές Ταυτότητες και Συλλογική Βία στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σκιαδάς, Χρήστος. 2021. «Η αθλητική βία στην Ελλάδα: Από τα γήπεδα στη δημόσια σφαίρα.» *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* 155 (3): 45–62.

Φλούρος, Γιώργος. 2018. Αθλητισμός και Βία: Κοινωνιολογικές και Πολιτικές Διαστάσεις. Αθήνα: Κριτική.